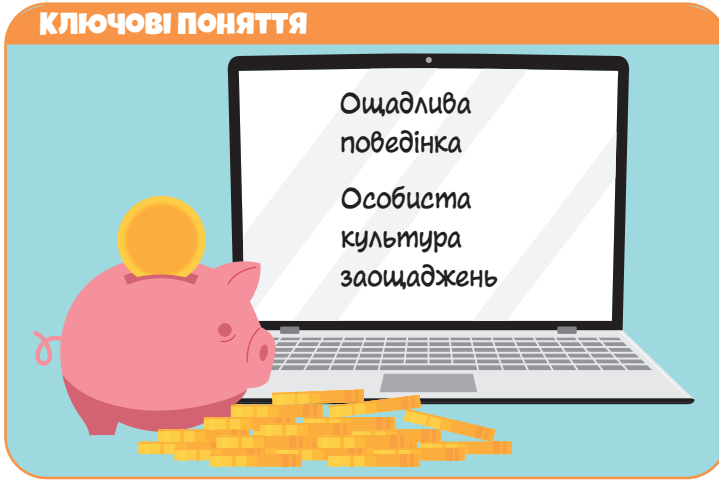

§ 9. ЯК ЕФЕКТИВНО КЕРУВАТИ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ ТА ЗАОЩАДЖЕННЯМИ

 Маленькі витрати можуть зруйнувати великі плани.

Бенджамін Франклін,
американський політичний діяч, письменник

- Поясніть, як ви зрозуміли слова Бенджаміна Франкліна. Чи були у вас випадки, коли маленькі витрати вплинули на ваші великі плани або цілі? Розкажіть про це.
- Як ви вважаєте, чи можна застосувати цю цитату не лише до грошей, але й до інших аспектів життя, наприклад до часу або зусиль?
- Чи можна навчитися бути ощадливим, чи це більше залежить від характеру людини?
- Чи є у вас реальний досвід накопичення і купівлі за накопичені гроші?

1. Як ощадливість допомагає фінансовій стабільності

Чи відомо вам про Воррена Баффета, одного з найуспішніших інвесторів усіх часів, який уславився своєю ощадливою поведінкою?

Воррен Баффет, голова і генеральний директор компанії Berkshire Hathaway, є одним з найбагатших людей у світі. Він відомий своєю скромністю та ощадливістю, яка разом з його працелюбством та інтересом до бізнесу та інвестуванням із самого дитинства привела його до повної фінансової свободи.

Одним з найвідоміших прикладів його ощадливості є те, що він досі живе в будинку, який купив у 1958 р. за 31 500 доларів. Баффет також вирізняється тим, що не витрачає гроші на розкішні автомобілі або інші предмети розкоші.

Підприємець відомий своєю філантропічною діяльністю. Його ощадливість дозволила йому накопичити значні ресурси, які він тепер використовує для допомоги іншим.

Ощадлива поведінка – стиль життя та фінансового управління, що передбачає розумне та економне використання ресурсів, як-от: грошей, часу та енергії.

Ощадлива поведінка включає економію, планування та раціональне споживання (мал. 7):

Мал. 7. Ощадлива поведінка

ОБГОВОРЮЄМО

Як ви гадаєте, які переваги можна отримати завдяки ощадливій поведінці? Як така поведінка сприяє екологічнішому способу життя?

Ощадлива поведінка може проявлятися в різних аспектах життя. Наведемо приклад. Марія, молода професіоналка, вирішила поліпшити свою фінансову ситуацію. Вона почала вести детальний облік своїх доходів і витрат, використовуючи додаток для управління фінансами. Марія встановила собі мету заощадити 20 % від свого місячного доходу. Вона почала готувати їжу вдома замість того, щоб харчуватися в ресторанах, і відмовилася від непотрібних покупок. Завдяки цьому за півтора роки їй вдалося накопичити значну суму, яку вона використала для подорожі своєї мрії: вона побачила північне сяйво в Норвегії та побувала на бразильському карнавалі в Ріо-де-Жанейро.

Цей приклад демонструє, як ощадлива поведінка може допомогти досягти фінансових цілей і поліпшити якість життя.

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

До поданих ситуацій доберіть приклади ощадливої та неощадливої поведінки.

1. Ви отримали зарплату й плануєте свої витрати на місяць. Як ви розподілите свій бюджет?
2. Ви дуже любите каву; які дії ви будете виконувати, щоб задовольнити це бажання?
3. Ви отримали додаткову премію або грошову винагороду на роботі. Вирішіть, як вам її витратити.

Кожна людина буде ощадливою по-різному. На рівень ощадливості можуть впливати:

- відсутність мотивації: бракує чітких поставлених цілей, «заряди чого?»;
- звички споживання: пропаганда культури витрат, «ти успішний, бо можеш купити»;
- фінансовий психотип людини.

Визначення свого фінансового типу допоможе зрозуміти, як різні люди ставляться до грошей і керують своїми фінансами, і в майбутньому може стати ключем до ощадливості.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Американське подружжя, Скотт і Бетані Палмер, написало книгу «5 грошових типів особистості». Автори стверджують, що знання власного типу, а також типу свого партнера допоможе уникнути багатьох проблем у сімейному житті: адже, за статистикою, у 75 % випадків розлучень у США саме фінансові непорозуміння стають причиною розриву стосунків. Автори також зазначають, що розуміння фінансових звичок одне одного може зміцнити шлюб і запобігти конфліктам через гроші.

Щоб визначити, до якого фінансового типу особистості належите ви, перейдіть за посиланням або QR-кодом і виконайте тест.

<https://cutt.ly/7eOmL405>

Не існує хороших і поганих фінансових типів, правильних або неправильних. Свій фінансовий тип потрібно знати, щоб побачити точки росту й свідомо ухвалювати рішення.

Ознайомтеся з порадами, що допоможуть збалансувати слабкі сторони кожного фінансового типу (мал. 8).

<p>Зберігачі</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Раз на два тижні витрачайте певну суму грошей на себе відповідно до вашого бюджету. Даруйте собі невеликі радощі. • Раз на місяць робіть маленький подарунок комусь із близьких чи віддавайте невелику суму на благодійність. • Викиньте декілька старих непотрібних речей.
<p>Розтратники</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Раз на тиждень утримайтеся від покупки, що обіцяє задоволення, але не є потрібною. • Відкрийте банківський рахунок, з якого не так легко зняти кошти. Покладіть на рахунок прийнятну суму грошей і вирішіть, яку суму і як часто будете класти на цей рахунок.
<p>Вартові безпеки</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Визначте спеціальний день на тижні, коли ви будете розподіляти свої фінансові потоки й переглядати бюджет, і лише в цей день ви можете працювати з грошима. • Започаткуйте щоденник подяк, у який записуйте хоча б три подяки за минулий день. • Раз на тиждень робіть те, чого раніше ніколи не робили: почистіть зуби іншою рукою, скуштуйте нову страву тощо.

<p>Авантюристи</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Згадайте три ідеї, які вас дуже надихали, але захоплення ними не привело до бажаного результату або призвело до небажаного. Потім згадайте три ідеї, які привели вас до бажаного результату. Проаналізуйте, у чому може бути різниця між першими та другими. • Розвивайте увагу до деталей. Допоможуть прості ігри на запам'ятовування предметів. • Відкрийте банківський рахунок, з якого не так легко зняти кошти. Покладіть на рахунок прийнятну суму грошей і вирішіть, яку суму і як часто будете класти на цей рахунок.
<p>Безтурботні</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Розберіться з одним із фінансових документів: фіскальним чеком, записом із сімейного бюджету тощо. • Складіть приблизний бюджет на наступний місяць. • Розправте акуратно купюри в гаманці. Або заведіть гаманець, якщо його немає.

Мал. 8. Поради, що допоможуть збалансувати слабкі сторони кожного типу

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Запитайте в будь-якої людини, яка форма скарбнички найпоширеніша, і він, не замислюючись, відповідь: «Свиня». Цікаво, що сама тварина ніякого стосунку до домашньої скарбнички не має. Слово pig, яке з англійської перекладається як «свиня», у шотландській мові має ще одне значення – «глиняний горщик або глечик». А в середньовічній Англії для зберігання грошей виготовляли спеціальний посуд з глини під назвою rugg (читається як «піг»). Згодом це слово трансформувалося в piggy bank, що означає «скарбничка» (дослівно – «поросячий банк»). Тому більшість скарбничок сьогодні роблять у вигляді свині.

ТОППОРАДА

Для того щоб процес ощадливості був ефективним, фахівці рекомендують дотримуватися п'яти простих правил економії.

1. Ставимо перед собою SMART-ціль.
2. Ведемо бюджет.
3. Витрачаємо менше, ніж заробляємо.
4. Регулярно заощаджуємо.
5. Ефективно зберігаємо: гроші «працюють».

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

Продумайте варіанти вашого можливого підробітку під час шкільних канікул. Інколи саме відсутність грошей заважає бути ощадливими. Додатковий заробіток поліпшить ситуацію, дасть відчуття самостійності й відповідальності та навчить цінувати кошти, зароблені власною працею.

Розумна ощадлива поведінка є одним із ключових елементів для досягнення фінансової стабільності, фінансового добробуту та стійкості.

2. Як сформувати особисту культуру заощаджень

Особиста культура заощаджень – сукупність звичок, навичок і підходів, які людина використовує для ефективного управління своїми фінансами та накопичення коштів.

Розгляньмо суть особистої культури заощаджень на такому прикладі.

Світлана вирішила поліпшити свою фінансову ситуацію і позбутися фінансової залежності, тож раз і назавжди змінити своє життя.

1. Спочатку Світлана почала самостійно опановувати фінансову грамотність, прочитала декілька тематичних книжок, переглянула багато відео та подкастів на Youtube, писала конспекти.

2. Далі вона проаналізувала свої щомісячні доходи та витрати. Виявила, що значну частину своїх доходів вона витрачає на непотрібні покупки, і почала контролювати свої витрати.

3. Для більшої ефективності та самоконтролю Світлана створила бюджет, який включив обов'язкові витрати (оренда, комунальні послуги, харчування) та заощадження.

4. Один день вона витратила на обмірковування своїх фінансових цілей. Одна із цілей, яку Світлана назвала «Нагорода за старання», – це накопичити певну суму на найближчу відпустку.

5. Щомісяця дівчина стала відкладати частину своїх доходів на окремий рахунок, що приносить їй додаткову дохідність у вигляді відсотків.

6. Крім щоденної роботи юристом, вона почала працювати над власним проектом: розробкою юридичних курсів з комплексних питань, що мають підвищений попит у людей. Кілька років ці курси будуть приносити їй стабільний пасивний дохід.

7. Світлана постійно розвивається та шукає нові можливості додаткових заробітків та інвестицій, щоб досягти своїх фінансових цілей.

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Подумайте, як ви могли б використовувати свої навички та інтереси, щоб заробити більше грошей. Поміркуйте, як ви могли б розвиватися, щоб поліпшити свої фінансові можливості в майбутньому. Можливо, вам варто більше читати, відвідувати онлайн-курси або шукати наставників.

Напишіть короткий план розвитку на найближчі пів року і, як і Світлана, сплануйте свою «нагороду за старання». Це може бути щось просте, але приємне, на що ви хотіли б заощадити гроші (наприклад, подорож або придбання якогось гаджета). Розрахуйте, скільки грошей потрібно для цього, і заплануйте, як ви будете їх відкладати.

Поліпшення особистої культури заощаджень можна досягти кількома ключовими шляхами (*мал. 9*).

Шляхи поліпшення особистої культури заощаджень

- ✓ Аналіз витрат
- ✓ Освіта
- ✓ Встановлення цілей
- ✓ Використання фінансових інструментів
- ✓ Автоматизація заощаджень

Мал. 9. Шляхи поліпшення особистої культури заощаджень

Зверніть увагу: наприкінці підручника в рубриці **Книжковий Банк** є перелік цікавої та корисної літератури, яка наблизить вас до фінансового успіху.

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

Для підвищення особистої культури заощаджень дуже важливим є принцип постійного вдосконалення. Знайдіть в інтернеті та ознайомтеся з принципами японської бізнес-філософії Кайдзен. Вони допоможуть вам поліпшити свої фінансові звички. Обирайте ті принципи, які зручні саме вам. Наприклад, спираючись на 5S-принципи цієї філософії, компанія Toyota придумала ідею бережливого виробництва, тобто створила власну філософію, яка відповідає потребам компанії.

Для формування культури заощаджень:

- ▶ почніть вести фінансовий щоденник / бюджет;
- ▶ записуйте всі доходи та витрати;
- ▶ регулярно переглядайте свої витрати та шукайте можливості для їх оптимізації;
- ▶ починайте заощаджувати.

ЗАВДАННЯ

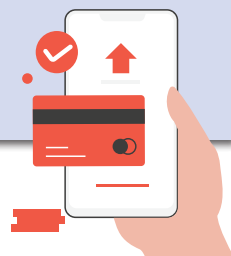
Після оцінки свого бюджету визначте суму, яку ви можете заощаджувати щомісяця, зокрема на непередбачувані витрати та на майбутні пенсійні накопичення. Скористайтеся нижчеподаним прикладом:

Період	Щомісячні доходи, грн	Щомісячні витрати, грн	Фактично заощаджено, грн	10 % на пенсійне забезпечення
Вересень 2024	4680	2000	2680	268
Жовтень 2024	4070	1547	2523	252,3
Листопад 2024				
ВСЬОГО	8750	3547	5203	520,3

3. Як налаштувати та використовувати послугу «Мобільні заощадження»

Послуга «Мобільні заощадження» є дуже корисним інструментом для управління фінансами, особливо серед молоді.

«Мобільні заощадження» – послуга, яка дозволяє автоматично відкладати частину ваших грошей на окремий заощаджувальний рахунок, до якого ви можете отримати доступ зі свого смартфона.

Це дуже зручно, особливо якщо ви хочете накопичити гроші на якусь важливу мету. Чому це корисно?

Переваги послуги «Мобільні заощадження»

Легкість і доступність. Ви можете легко налаштувати заощадження безпосередньо на своєму смартфоні, не виходячи з дому.

Автоматизація. Ви можете налаштувати автоматичне відкладання невеликої суми з кожної покупки або на певний день місяця, що допомагає економити без зайвих зусиль.

Мотивація. Коли ви бачите, як зростає сума на вашому заощаджувальному рахунку, це мотивує вас продовжувати заощаджувати.

Безпека. Зазвичай такі рахунки захищені й гроші на них складніше витратити спонтанно, що допомагає уникнути непотрібних витрат.

Як налаштувати послугу «Мобільні заощадження»

1. Оберіть банк і дізнайтеся, чи пропонує банк або мобільний оператор таку послугу. Часто вона є частиною мобільного додатку банку.
2. Зареєструйтесь або увійдіть у додаток. Якщо ви ще не маєте мобільного банкінгу, вам потрібно його завантажити та зареєструватися. Якщо вже маєте – просто увійдіть.
3. Налаштуйте параметри заощаджень:
  - Оберіть частоту та суму. Наприклад, можна налаштувати автоматичне відкладання певної суми щотижня або кожного разу, коли ви отримуєте гроші на рахунок.
  - Мета заощаджень. Укажіть, на що ви хочете зберегти гроші. Це може бути подорож, купівля нового пристрою або інша мрія.
4. Контролюйте процес. Періодично переглядайте, скільки ви вже заощадили, та в разі потреби змінійте налаштування.

Сучасні технології спрощують процес заощаджень в Україні та світі. Користувачі українських банків можуть створювати:

- так звані «Банки» – окремі віртуальні рахунки для накопичення грошей на конкретні цілі;
- «Скарбнички», що дозволяють автоматично переводити частину коштів з основного рахунку на спеціальний заощаджувальний рахунок «Скарбничка».

Користувачі іноземних банків мають доступ також до сервісів, що:

- не лише дають можливість автоматично накопичувати кошти, а ще й надають послуги мікроінвестицій, робото-консультації щодо заощадження та управління інвестиціями;
- допомагають складати бюджет і легко керувати боргами, візуалізувати грошові цілі, щоб можна було відразу почати досягати прогресу.

СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

«Плануємо свої мобільні заощадження». Ви дізналися, як налаштувати послугу «Мобільні заощадження». Розробіть власний план заощаджень на реальну мету. Оберіть, на що ви хочете накопичити гроші, – наприклад, новий смартфон, подорож або курс навчання. Запишіть вашу ціль і визначте, скільки грошей вам потрібно зібрати для її досягнення. Вирішіть, яку частину доходу або витрат ви хочете відкладати (наприклад, заокруглення покупок, щотижневі відрахування або 10 % від кожного відвідування кав'ярні тощо). Запишіть свої налаштування: сума або відсоток, частота заощаджень.

Розрахуйте, скільки часу вам знадобиться, щоб накопичити потрібну суму. Чи потрібно вам щось змінити в налаштуваннях, щоб швидше досягти своєї мети? Запишіть план дій на кожний місяць, який допоможе вам контролювати свій прогрес. Проаналізуйте, які ризики можуть виникнути під час заощаджень (наприклад, несподівані витрати) та як ви будете їх мінімізувати. Запишіть, які переваги ви отримаєте, коли досягнете своєї мети.

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Розкажіть про особистий досвід налаштування мобільних заощаджень або використання банківських додатків. З якими проблемами ви зіткнулися? Як використання банківського додатка допомогло вам краще зрозуміти ваші фінанси?

Подумайте, які ще функції додатка можуть бути корисними для досягнення ваших фінансових цілей (наприклад, нагадування про платежі, можливість отримання кредитів, інвестиції).

ТОППОРАДА

Для ефективного використання мобільних заощаджень:

1. Обирайте надійний банк: переконайтеся, що ваш банк має гарну репутацію та пропонує зручний мобільний додаток для управління заощадженнями.

2. Зверніть увагу на безпеку й конфіденційність особистої інформації та скачайте винятково офіційні мобільні додатки.

3. Використовуйте бонуси та акції: деякі банки пропонують бонуси або підвищені відсоткові ставки для нових клієнтів або за певні дії. Стежте за такими пропозиціями.

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Формування фінансової культури заощаджень гарантує вам стабільність і добробут у майбутньому, поліпшить вашу фінансову дисципліну, знизить рівень тривожності та стресу, а ощадлива поведінка дасть можливість ухвалювати обмірковані рішення. «Мобільні заощадження» – це чудовий спосіб для підлітків почати свій фінансовий шлях і закласти основу для майбутньої фінансової стабільності.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. Наведіть приклади ощадливої поведінки в повсякденному житті.
2. «Виготовлення власних речей». Спробуйте створити власні речі, як-от: прикраси, одяг або подарунки. Полічіть, скільки грошей ви заощадили, виготовивши ці речі самостійно, замість того щоб купувати їх у магазині. Це не лише допоможе заощадити гроші, але й розвине ваші творчі здібності. Також спробуйте щось продати із цих речей, щоб трішки підзаробити.
3. Знайдіть акції або знижки на товари чи послуги, які ви плануєте купити. Використайте їх під час покупок і полічіть, скільки грошей вам вдалося заощадити.
4. Дослідіть різні варіанти інвестування, зокрема й через послугу «Мобільні заощадження», та оберіть той, який відповідає вашим вимогам.
5. Поспілкуйтеся з батьками щодо відкриття ощадного рахунку в банку й щомісяця відкладайте на нього певну суму грошей, спостерігаючи, як зростають ваші заощадження.

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. «Відпочинок на вихідні». Уявіть, що батьки дали вам 2000 грн і попросили спланувати сімейні витрати на вихідні, включаючи їжу, розваги та можливі непередбачені витрати. Гроші, що залишилися, вам дозволили взяти собі. Як ви будете планувати витрати та на чому будете заощаджувати?
2. «Підприємець на день». Придумайте маленький бізнес (продаж лимонаду, випічки, саморобних браслетів тощо). Розрахуйте витрати на матеріали, визначте ціну продукту й оцініть потенційний прибуток. Поміркуйте, у який спосіб ви будете заощаджувати та де зберігати зароблені кошти.

ДУМКИ В ДОРОГУ

Ощадливість і працьовитість – це два справжні джерела багатства.

Бенджамін Франклін,
американський політичний діяч,
учений, винахідник

Дякуємо вам, шановне учнівство. Саме маленькі, але регулярні зміни ваших звичок можуть привести до значних результатів. Повірте в себе, знайдіть свою мотивацію та дійте!

“

Я хочу і я зможу!

Досягти своєї мети –
означає вирішити,
що потрібно
для досягнення мети.

Все, що можна уявити, –
реально! Треба лише
не здаватись!

”

ТЕМА 3

БАНКІВСЬКИЙ РАХУНОК І ПЛАТІЖНА КАРТКА. ОПЛАТА ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

§ 10. ЩО ТАКЕ БАНКІВСЬКИЙ РАХУНОК, БАНКІВСЬКА КАРТКА ТА НАВІЩО ВОНИ ЛЮДЯМ

📖 Банкір – це людина, яка позичає вам парасольку, коли світить сонце, і просить її повернути, щойно починається дощ.

Марк Твен,
американський письменник

- Як ви розумієте зміст епіграфа? Що саме автор вважає парасолькою?
- Як ви пояснили б роль банку для економіки та людей крізь призму цієї цитати?

1. Що таке банківський рахунок

Якщо ви хочете отримувати зарплату, стипендію, купувати в інтернет-мережі, переказувати кошти, не носити із собою безліч готівки, а користуватися банківською картою – для цього знадобиться поточний рахунок у банку.

Банківський рахунок – спеціальний рахунок, відкритий у банку для зберігання грошових коштів клієнта та управління ними.

Банківський рахунок надає можливість здійснювати такі операції з грошима: отримання та відправлення платежів, зберігання коштів, нарахування відсотків, оплату товарів і послуг.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Перші банківські рахунки з'явилися ще в Давньому Вавилоні та Давній Греції. Тоді рахунки відкривали в храмах, де зберігали гроші та цінні речі. Священнослужителі виконували роль банкірів, адже їх вважали чесними та надійними. Люди довіряли їм свої заощадження, які згодом використовувалися для надання позик іншим громадянам або для організації великих торгових операцій.

Розберімося, для чого потрібен банківський рахунок, розгляньмо його основні функції.

ФУНКЦІЇ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

1. Зберігання коштів

Банківський рахунок дозволяє надійно зберігати гроші клієнта в банку, забезпечуючи захист від крадіжки або втрати. Це основна функція будь-якого рахунку – особистого чи корпоративного.

2. Платіжні операції

За допомогою рахунку можна здійснювати різні види платежів, як-от: оплата товарів і послуг, переказ коштів між рахунками, отримання або відправлення грошей іншим особам. Це включає електронні перекази, онлайн-оплату та регулярні платежі (наприклад, комунальні послуги).

3. Отримання доходу

Деякі види банківських рахунків (наприклад, депозитні або ощадні рахунки) дозволяють отримувати дохід у вигляді відсотків на залишок коштів. Це може бути додатковим стимулом для збереження грошей на рахунку.

4. Кредитування

Відкритий рахунок дозволяє клієнту отримувати кредити або позики в банку. Наприклад, банки надають кредитні лінії або дозволяють користуватися кредитною картою, де банк тимчасово надає кошти під відсоток.

5. Фінансова звітність і контроль

Банківський рахунок надає можливість відстежувати всі фінансові операції: депозити, зняття коштів, платежі, комісії тощо. Це особливо важливо для підприємств, які повинні вести облік і звітність перед податковими органами.

6. Здійснення міжнародних платежів

Банківський рахунок дає можливість проводити міжнародні платежі та перекази, що є важливою функцією для бізнесу й людей, що працюють або отримують дохід з-за кордону.

7. Автоматизація платежів

За допомогою банківського рахунку можна налаштувати автоматичне списання коштів для регулярних платежів (наприклад, за комунальні послуги, мобільний зв'язок або інтернет).

ВИДИ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ

1. Особистий банківський рахунок (рахунок фізичної особи). Цей рахунок відкривається для індивідуальних клієнтів (фізичних осіб). Він використовується для:

- зберігання особистих заощаджень;
- проведення особистих фінансових операцій (оплата рахунків, покупка товарів, отримання зарплати);
- накопичення грошей на майбутні потреби або досягнення певних фінансових цілей.

2. Банківський рахунок підприємства (корпоративний рахунок). Використовується юридичними особами для ведення бізнес-операцій. Основні функції:

- проведення операцій, пов'язаних з діяльністю компанії (оплата постачальникам, отримання прибутків);
- зберігання корпоративних коштів і фінансова звітність;
- виплата зарплат працівникам, сплата податків та інших зобов'язань.

ЗАВДАННЯ

Уявіть, що у вас є два рахунки: один особистий, інший – для підприємницької діяльності.

- Які операції ви здійснювали б через кожний з них? Наведіть кілька реальних прикладів.
- Укажіть, які із нижченаведених операцій пов'язані з приватними потребами, а які – з бізнесом. Поміркуйте, чи можуть операції відповідати обом потребам.

1. Розрахунок за постачання ресурсів для виробництва продукції.
2. Соціальні виплати з безробіття.
3. Зняття готівки в касі банку або в банкоматі.
4. Накопичення особистих коштів.
5. Виплата дивідендів акціонерам.
6. Зарахування коштів на рахунок, що надійшли як дивіденди по акціях.
7. Отримання стипендії.
8. Покупка товарів особистого споживання.
9. Купівля устаткування для заводу.
10. Погашення кредиту.
11. Поповнення рахунку для формування статутного капіталу.

Як ви думаєте, номер банківського рахунку та номер платіжної картки – це одне й те саме?

Коли ми відкриваємо банківський рахунок, ми можемо оформити банківську картку, яка дає нам можливість комфортно та просто розпоряджатися нашим рахунком. У чому полягає основна відмінність між номером рахунку та картки?

Банківський рахунок – рахунок, на якому зберігаються гроші. Він має свій унікальний номер, який використовується для ідентифікації рахунку та здійснення фінансових операцій.

Номер платіжної картки – номер картки, який використовується для здійснення платежів через платіжні системи. Він не є номером самого банківського рахунку, хоча картка прив'язана до рахунку.

Тобто якщо у вас є банківська картка, її номер відрізняється від номеру банківського рахунку, хоча гроші на картці зберігаються на відповідному банківському рахунку.

ОБГОВОРЮЄМО

Як ви гадаєте, надавати фінансові послуги можуть винятково банки чи є й інші фінансові установи? Яка альтернатива існує, якщо люди не хочуть звертатися до банків? Наведіть приклади.

2. Як відкрити банківський рахунок

ПОКРОКОВА ІНСТРУКЦІЯ ЩОДО ВІДКРИТТЯ РАХУНКУ

1. Вибір банку

- Оберіть банк, враховуючи умови обслуговування, комісії, доступ до онлайн-банкінгу та інші послуги.
- Зверніть увагу на відгуки інших клієнтів, наявність філій і банкоматів поблизу.

2. Визначення типу рахунку

- Оберіть, який тип рахунку вам потрібен: особистий, корпоративний тощо. Кожний тип рахунку має свої переваги та обмеження.
- Для особистих потреб це може бути поточний або ощадний (накопичувальний) рахунок. Для бізнесу – корпоративний рахунок.

3. Підготовка документів

- Для фізичних осіб зазвичай потрібні:
  - паспорт або ID-картка;
  - ідентифікаційний код (ПІН);
  - інші документи можуть вимагатися залежно від вимог банку (наприклад, довідка про місце проживання або документи про джерело доходів).
- Для юридичних осіб (підприємств) потрібні:
  - реєстраційні документи підприємства;
  - свідоцтво платника податків (ЄДРПОУ);
  - паспорт та ПІН керівника підприємства.

4. Подання заявки

- Подайте документи до обраного банку. Це можна зробити або у відділенні банку, або онлайн, якщо банк надає таку послугу.
- У деяких банках процес можна почати через мобільний додаток, що спрощує процедуру.

5. Підписання договору

- Після перевірки документів банк надасть вам договір, у якому будуть описані умови обслуговування рахунку (тарифи, комісії, права та обов'язки).
- Уважно прочитайте умови договору перед підписанням.

6. Отримання реквізитів рахунку

- Після підписання договору ви отримаєте реквізити свого рахунку (IBAN – міжнародний номер банківського рахунку), який можна використовувати для переказів та оплати.
- Якщо відкривається рахунок з прив'язаною платіжною картою, банк може видати картку або на місці, або надіслати поштою.

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

IBAN (International Bank Account Number) – це міжнародний формат банківського рахунку, що спрощує проведення міжнародних переказів. Він запроваджений у більш ніж 70 країнах, включаючи Україну.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, перегляньте, який вигляд мають IBAN-рахунки.

<https://www.iban.com.ua/structure>

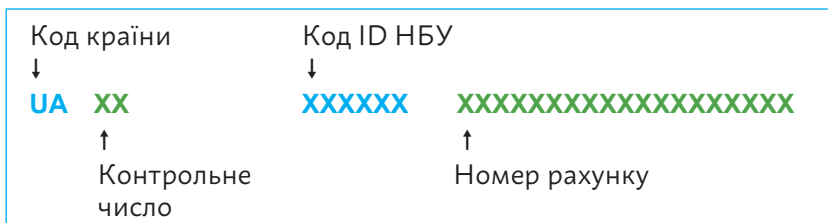
Із чого складається IBAN (мал. 1).

Дві літери на початку – код країни, де розташований банк одержувача переказу.

Дві цифри – унікальне контрольне число.

Наступні кілька цифр – початок банківського ідентифікаційного коду.

Номер рахунку одержувача.

Мал. 1. Із чого складається IBAN

Для здійснення безготівкового переказу коштів Національний банк України пропонує використовувати QR-коди, що містять IBAN.

- Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ознайомтеся з прикладами сплати за такими QR-кодами. Поділіться цією інформацією зі своєю родиною або близькими.

<https://cutt.ly/eeYXysFy>

В Україні неповнолітні особи можуть відкривати банківські рахунки з дозволу батьків або опікунів, а також за певних умов у віці від 14 років. Банк має право закрити рахунок клієнта в разі порушення ним умов договору або за бажанням клієнта. Для цього потрібно подати відповідну заяву та сплатити всі борги та комісії.

СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

Продумайте план бюджету на тиждень і поділіть його на три категорії: особисті витрати (оплата за комунальні послуги), накопичення (збереження на майбутні потреби) та розваги (кіно, кафе). Як ви будете використовувати свій банківський рахунок для цього?

3. Що таке банківська картка та якою вона буває

Соціологи стверджують, що банківські картки перебувають на другому місці після автомобілів у ієрархії найпрестижніших матеріальних цінностей сучасної людини.

Банківська картка – платіжний інструмент, який дозволяє здійснювати фінансові операції через банківський рахунок.

Тобто банківська картка – це ніби ключ або перепустка до вашого рахунку в банку. Вона прив'язана до вашого рахунку й використовується для оплати товарів і послуг, зняття готівки, а також управління своїми фінансами через банкомати або онлайн-банкінг.

Усі картки дозволяють розплачуватися за покупки та проводити платежі. Це дуже зручно та функціонально. Деякі банки надають бонуси своїм власникам. Наприклад, окремі картки забезпечують повернення власнику картки частини коштів, що він витратив. Це називається **кешбек**.

За обслуговування банківської картки банки беруть невеликий фіксований платіж або нефіксований, залежно від кількості та суми проведених операцій. Банківська картка мініатюрна та стильна, для зручності користування всі банківські карти світу мають однакові розміри. Безпеку ваших коштів на банківській картці забезпечує чотиризначний PIN-код.

ВИДИ БАНКІВСЬКИХ КАРТОК

1. Дебетова картка

- Прив'язана до поточного або ощадного рахунку. Клієнт може використовувати лише ті гроші, які є на його рахунку. Якщо на рахунку недостатньо коштів, то операцію буде відхилено.

Приклад використання: отримання зарплати на картку, оплата в магазині, зняття грошей через банкомат.

2. Кредитна картка

- Дає можливість користуватися кредитними коштами банку на визначених умовах. Клієнт зобов'язаний повернути позичені кошти з відсотками або без, якщо це пільговий період.

Приклад використання: оплата великої покупки з подальшою виплатою частинами.

3. Передплачена картка (prepaid)

• Власник попередньо зараховує на картку певну суму грошей і може використовувати її для платежів, але не може витратити більше, ніж є на картці.

Приклад використання: використовується для подарункових карт або контролю витрат дітей.

4. Віртуальна картка

• Призначена винятково для покупок в інтернеті. Віртуальні картки мають реквізити, схожі на звичайні (номер картки, CVV-код), але їх не можна використовувати фізично, а лише для онлайн-оплат.

Приклад використання: покупка товарів і послуг в інтернеті без використання фізичної картки.

5. Соціальна картка

• Спеціальна картка, що використовується для отримання соціальних виплат, як-от: пенсії, субсидії, стипендії.

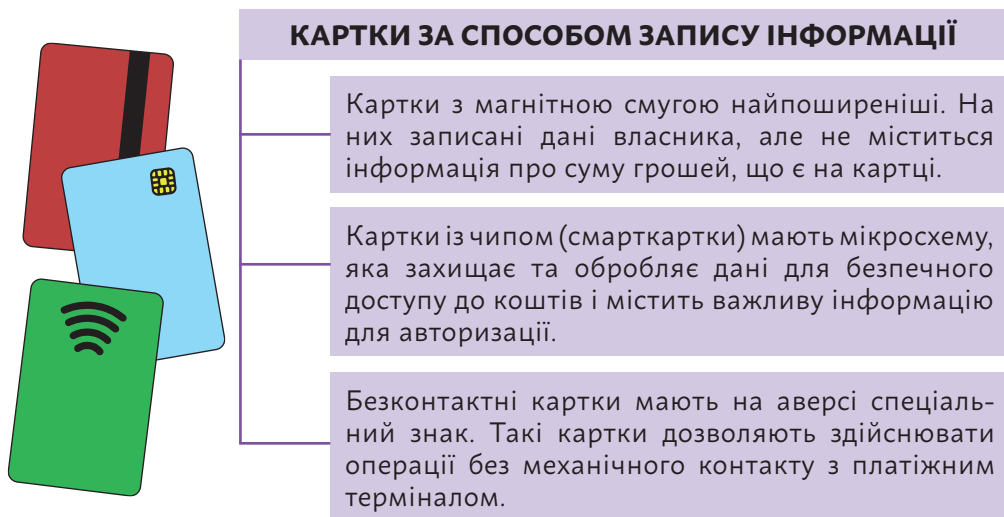
Приклад використання: отримання державної допомоги.

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Уявіть, що ви збираєтесь відкрити банківську картку. Вам потрібно обрати між дебетовою та кредитною картками.

1. Яку картку ви оберете для щоденних покупок? Чому? **2.** Які переваги та недоліки ви бачите в кожного типу картки?

Банківські платіжні картки також розрізняються за способом запису інформації (мал. 2).

Мал. 2. Види банківських платіжних карток за способом запису інформації

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

Ви плануєте подорож за кордон. Яку картку краще взяти із собою: дебетову чи кредитну? Чому? Не забудьте подумати про комісії за зняття готівки в іноземній валюті.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ БАНКІВСЬКІ КАРТКИ

1. Безготівкові розрахунки (оплачувати товари та послуги без потреби використовувати готівку).
2. Зняття готівки (як у банкоматах, так і у відділеннях банку).
3. Переказ коштів.
4. Доступ до кредитних коштів (для кредитних карток).
5. Зберігання та накопичення коштів.
6. Фінансова звітність і контроль (використання картки дозволяє контролювати всі витрати та доходи).
7. Безпека (захист у вигляді PIN-кодів, чипів і магнітних смуг, SMS-підтвердження, блокування картки).
8. Міжнародні операції (платежі та зняття грошей за кордоном).

Використання банківських платіжних карток має переваги та недоліки.

Переваги використання пластикових карток	Недоліки використання пластикових карток
<ul style="list-style-type: none"> ○ Цілодобове користування банківськими послугами в зручний для вас час ○ Безпека коштів – викрадену картку можна заблокувати ○ Розрахунки в інтернет-мережі ○ Зняття готівки за кордоном у місцевій валюті, міжнародні платежі ○ Розраховуючись у магазині, не потрібно перевіряти та отримувати решту або шукати дрібні гроші; економія часу на розрахунки ○ Гігієна, що актуально в наш час (через COVID) ○ Можливість відстеження транзакцій і контроль бюджету ○ Програми лояльності та кешбеки від банків	<ul style="list-style-type: none"> ○ Існує багато видів шахрайства з платіжними картками, користувачам доцільно встановлювати ліміти на різні види платежів ○ Відсутність анонімності, яка наявна при готівкових розрахунках ○ В умовах війни актуальним є безперебійне забезпечення енергоносіями терміналів розрахунку ○ Залежність від коректної роботи обладнання та програмного забезпечення, електронних систем ○ Деякі банки стягують комісії за зняття готівки, конвертацію валюти або за обслуговування картки ○ Ризик втрати або блокування в разі підозри на шахрайство ○ Кредитні ризики (для кредитних карток), використання кредиту без контролю накопичує борги та збільшує відсотки

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Уявіть, що ви відповідаєте за впровадження банківських карток у навчальному закладі, де досі використовували лише готівку. Вам потрібно підготувати короткий виступ на 3 хв про переваги та недоліки використання банківських платіжних карток. Об'єднайтеся у дві групи, де одна група відповідає за перева-

ги, інша – за недоліки. У кожній групі обговоріть, які переваги або недоліки вважаєте найважливішими. Визначте три – п'ять основних пунктів. За можливості використовуйте реальні приклади. Кожна група презентує свої висновки в класі.

4. Як оформити банківську картку

Процес відкриття банківської картки майже аналогічний процесу відкриття банківського рахунку:

- ↓ 1. Вибір банку.
- ↓ 2. Обрання виду платіжної картки.
- ↓ 3. Підготовка потрібних документів (для кредитної картки банк може запросити довідку про доходи або документи про кредитну історію).
- ↓ 4. Звернення до банку (відвідайте відділення або скористайтеся онлайн-заявкою, поспілкуйтеся наживо чи за допомогою чату підтримки з представником банку щодо типу картки, відсоткових ставок, комісій).
- ↓ 5. Заповнення анкети (у банку, онлайн на сайті або в мобільному додатку) на відкриття рахунку та випуск картки.
- ↓ 6. Підписання договору (у якому будуть описані умови обслуговування картки: тарифи, комісії, обмеження тощо).
- ↓ 7. Отримання картки та PIN-коду (у відділенні, в іншій точці видачі, поштою, кур'єром, деякі банки видають віртуальні картки одразу через мобільний додаток).
- ↓ 8. Активування картки (через банкомат, мобільний додаток та Push-повідомлення, за допомогою дзвінка в службу підтримки банку).
- ↓ 9. Налаштування безпеки (підключіть SMS-сповіщення або Push-повідомлення про операції по картці, налаштуйте ліміти на зняття коштів або оплати).
- ☑ 10. Використання картки (для платежів у магазинах, інтернеті, для зняття готівки).

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Світлана закінчила одну з вінницьких шкіл і вступила до Львівського національного університету імені Івана Франка. Батьки запропонували Світлані оформити банківську картку, на яку вони могли б переказувати їй гроші. Ця картка повинна вимагати мінімальних витрат на її обслуговування, а також призначатися для тимчасового зберігання коштів і здійснення розрахунків. Порадьте, який вид банківської картки, на вашу думку, слід оформити Світлані.

Тепер розгляньмо детальніше, який вигляд має стандартна банківська картка та які основні елементи вона містить (мал. 3).

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПЛАТІЖНОЇ КАРТКИ

1. Номер картки

- 16-значний унікальний номер, що використовується для ідентифікації картки під час операцій. Ця інформація не є конфіденційною.

2. Ім'я власника

- Ім'я та прізвище людини, якій видано картку.

3. Термін дії

- Дата (місяць/рік), до якої картка є дійсною.

4. CVV/CVC код

- 3-значний код на звороті картки, що використовується для підтвердження онлайн-платежів. Це конфіденційна інформація.

5. Чип і магнітна смуга

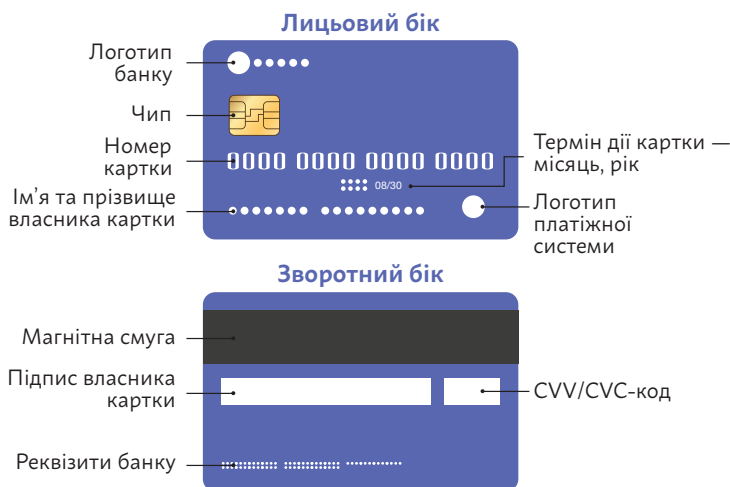
- Засоби для зчитування інформації під час фізичних транзакцій через термінали.

6. Підпис власника

- Підпис на звороті картки для ідентифікації власника під час операцій.

7. Логотип платіжної системи

- Указує на платіжну систему, яка обробляє транзакції, наприклад Visa, MasterCard.

Мал. 3. Будова банківської картки

Крім того, пластикові картки мають також певні захисні елементи. Так, на них наносять знаки, які можна побачити в разі ультрафіолетового просвічування. На картках системи Visa ви побачите букву V, на картці MasterCard – букви M та C, а на картках American Express – зображення орла.

ТОППОРАДА

Якщо ви втратили картку, негайно зателефонуйте в банк і заблокуйте її.

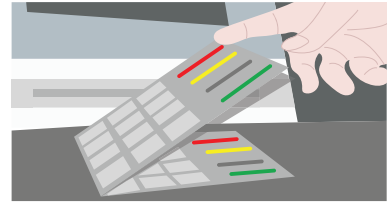
Не зберігайте банківську картку:

- поруч з побутовою технікою – випромінювання може розмагнітити стрічку;
- на нагрітих поверхнях – це може деформувати пластик;
- у кишенях, де лежать ключі чи металеві гроші, це може зашкодити картці;
- у задній кишені штанів – картка може випасти.

Під час зняття готівки в банкоматах, задля мінімізації шахрайства, детально оглядайте банкомат. Також не забувайте, що взимку відсік, звідки надходять гроші, може замерзнути, тому краще використовуйте банкомати, розташовані в приміщеннях.

Скімінг – високотехнологічний спосіб крадіжки грошей з банківської картки.

Головний його інструмент кріпиться на картридер термінала та зчитує всю інформацію з магнітної стрічки на карті. Пристрій практично неможливо виявити, а потрапити на гачок дуже легко. Крім фальшивого ридера, шахраї використовують накладну клавіатуру (мал. 4), приховану камеру.

Мал. 4. Скімінг

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Банківські рахунки та платіжні картки є основними інструментами для управління особистими фінансами. Банківський рахунок дозволяє зберігати гроші, здійснювати перекази та отримувати платежі, тимчасом як платіжна картка забезпечує зручність безготівкових розрахунків, зняття готівки та доступ до фінансових ресурсів у будь-який момент. Обидва інструменти сприяють безпеці та контролю за фінансовими операціями.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. Практичне завдання «Відкриття рахунку». Уявіть, що ви відкриваєте свій перший банківський рахунок. Які документи вам потрібні та як ви оберете банк? Перелічіть три речі, на які слід звернути увагу під час вибору банку (наприклад, тарифи, відсоткові ставки, безпека).
2. Знайдіть в інтернеті пропозиції кредитних карток від трьох різних банків.
  - Яка з них надає найкращі умови для використання (відсоткова ставка, пільговий період, комісії)?
  - Напишіть, яка картка подобається вам найбільше, і чому ви обрали саме її.
3. Що таке банківська картка? Для чого можна використати банківську платіжну картку? Яка інформація міститься на банківській платіжній картці?
4. Як правильно обрати банк і банківську картку для своїх фінансових операцій?
5. Ваша мета – забезпечити безпеку своєї картки. Перелічіть п'ять кроків, які ви зробите для захисту своєї картки від шахрайства. Наприклад: активація SMS-сповіщень, установлення PIN-коду, блокування картки в разі втрати.
6. Назвіть дві найкорисніші для вас інформації із цієї теми. Що вам уже було відомо? Які знання ви хотіли б поглибити?

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. Уявіть, що вам щомісяця надходить 5000 грн на дебетову картку. Складіть бюджет, розподіливши ці гроші так: 30 % – для щоденних витрат; 20 % – для збереження; 50 % – на оплату рахунків або покупку великої речі.
2. Розробіть власний дизайн банківської платіжної картки для обраного вами банку. Установіть, для кого буде призначена ваша банківська платіжна картка. Визначте особливості цієї банківської платіжної картки. Які особливі умови пропонує банк її отримувачам? Представте дизайн вашої банківської картки в класі.

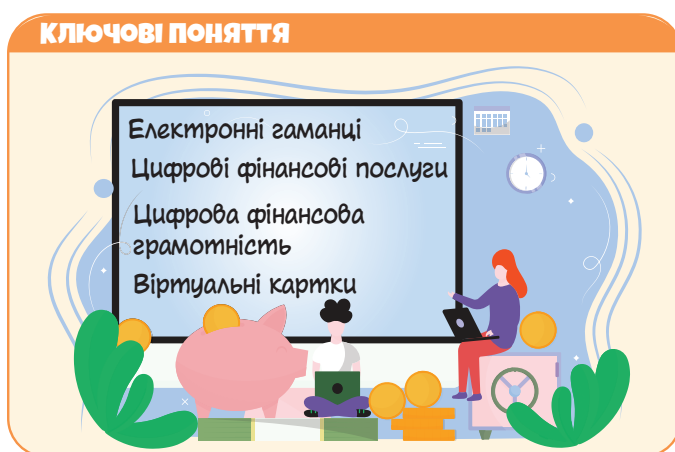
ДУМКИ В ДОРОГУ

Секрет успіху – це не гонитва за грошима,
а прагнення стати цінним.

Джим Рон,
підприємець, автор, мотиваційний спікер

Дякуємо вам, шановне учнівство. Нехай банки стануть вашими друзями та помічниками в матеріальному благополуччі. Розумно використовуйте свої банківські картки, цифровізуйтеся та спрощуйте своє життя за допомогою онлайн-банкінгу.

§ 11. ЕРА ЦИФРОВОГО БАНКІНГУ: ЯКІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІНИЛИ БАНКІВСЬКУ ІНДУСТРІЮ

У XXI ст. цифрова грамотність так само важлива, як уміння читати й писати.

Ерік Шмідт,

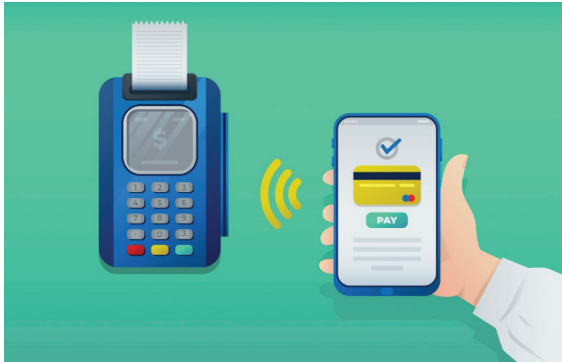
американський бізнесмен із технологій, інженер програмного забезпечення

- Як ви вважаєте, що мається на увазі під цифровою грамотністю? Наведіть приклади.
- Як розвиток цифрових технологій змінив спосіб управління особистими фінансами?
- Які конкретні фінансові інструменти та ресурси стали доступнішими завдяки цифровій грамотності?
- Які навички в межах цифрової грамотності потрібно розвивати?

1. Що таке віртуальна та фізична платіжні картки

Як уже говорили на попередньому уроці, ми можемо використовувати як фізичну картку (реальна картка, яка має магнітну смугу і / або чип і використовується для безготівкових розрахунків або зняття готівки в банкоматах), так і віртуальну.

Віртуальна платіжна картка – картка, яка існує винятково в електронному вигляді та використовується для онлайн-покупок або транзакцій через інтернет.

Тобто віртуальні картки не мають фізичного носія – лише реквізити. Існує кілька основних видів віртуальних карток, які різняться своїми функціями та можливостями.

ОСНОВНІ ВИДИ ВІРТУАЛЬНИХ КАРТОК

1. Віртуальні дебетові картки

- Призначені для безготівкових онлайн-розрахунків і мають прив'язку до основного рахунку користувача. Кошти для платежів списуються безпосередньо з рахунку.
- Використовуються для покупок в інтернеті, оплати послуг, підписок тощо.

Приклади	
Monobank (Україна)	Пропонує безкоштовні віртуальні дебетові картки, які можна використовувати для онлайн-платежів і покупок.
Revolut (Велика Британія / світ)	Надає віртуальні дебетові картки, які можна використовувати для покупок по всьому світу, включно з мультивалютними можливостями.
PayPal	Пропонує віртуальні дебетові картки, прив'язані до вашого рахунку, для покупок онлайн.

2. Віртуальні кредитні картки

- Працюють за принципом звичайних кредитних карток, але існують лише в електронній формі.

- Користувач отримує кредитний ліміт і може використовувати картку для покупок в інтернеті, після чого кошти мають бути повернені з певним відсотком.

Приклади	
PrivatBank (Україна)	Пропонує віртуальні кредитні картки для онлайн-розрахунків, які функціонують як звичайні кредитні картки з лімітом.
American Express (США / світ)	Дає можливість отримати віртуальну версію їхніх кредитних карток для безпечних онлайн-платежів.

3. Одноразові віртуальні картки

- Це тимчасові картки, які генеруються для одного конкретного платежу. Після використання вони анулюються.
- Забезпечують додатковий рівень безпеки, оскільки після використання картка не може бути повторно використана шахраями.

Приклади	
Revolut	Має функцію одноразових віртуальних карток для підвищення безпеки під час інтернет-платежів. Кожна картка генерується для одного платежу.
Privacy.com (США)	Спеціалізується на одноразових віртуальних картках, які автоматично анулюються після використання.

4. Передплачені віртуальні картки

- Заздалегідь поповнюються певною сумою коштів і використовуються доти, доки на них є кошти.
- Використовуються для подарунків або безпечних інтернет-покупок, щоб обмежити витрати.

Приклади	
Paysafecard (світ)	Передплачена картка, яку можна купити на певну суму й використовувати для онлайн-платежів.
Wise (колишній TransferWise)	Пропонує передплачені віртуальні картки, які можна поповнювати й використовувати для міжнародних транзакцій.

5. Мультивалютні віртуальні картки

- Дають змогу зберігати та використовувати кілька валют. Вони зручні для міжнародних покупок, оскільки дозволяють уникати конвертаційних втрат.
- Користувач може обирати валюту для здійснення транзакцій залежно від регіону.

Приклади	
Revolut	Одна з найвідоміших фінансових платформ, що дозволяє зберігати та використовувати кілька валют на одній віртуальній картці.
Wise	Надає можливість зберігати гроші в понад 50 валютах і здійснювати міжнародні перекази з мінімальними комісіями.

6. Корпоративні віртуальні картки

- Використовуються компаніями для контролю витрат співробітників. Керівництво може випускати різні віртуальні картки для різних відділів або співробітників з конкретними лімітами та обмеженнями.
- Забезпечують більший контроль і безпеку корпоративних витрат.

Приклади	
Spendesk (Європа / світ)	Платформа, що дозволяє компаніям видавати співробітникам віртуальні картки з певними лімітами для корпоративних витрат.
Brex (США)	Пропонує віртуальні корпоративні картки для стартапів і бізнесів з можливістю контролю витрат у реальному часі.

Ці різновиди віртуальних карток допомагають користувачам з різними потребами обрати найзручніший і найбезпечніший варіант для своїх фінансових операцій (мал. 5).

Мал. 5. Використання віртуальних карток – найзручніший спосіб проведення фінансових операцій

Часто можна почути термін «цифрові картки». Чим вони відрізняються від віртуальних?

Цифрові картки – це ширший термін, який охоплює всі електронні платіжні картки, включаючи віртуальні картки, а також картки, інтегровані з цифровими гаманцями (наприклад, Apple Pay, Google Pay).

Вони можуть використовуватися як для онлайн-, так і для офлайн-платежів через мобільні пристрої або цифрові гаманці.

Фокус. Віртуальні картки спеціалізуються на онлайн-транзакціях, тимчасом як цифрові картки охоплюють ширший спектр електронних платіжних засобів, включаючи як онлайн-, так і мобільні офлайн-платежі.

Функціональність. Цифрові картки можуть включати додаткові функції через інтеграцію із цифровими гаманцями, тимчасом як віртуальні картки зосереджені на забезпеченні безпеки та зручності онлайн-покупок.

Цифрові картки можна завантажити у смартфон, який підтримує одну із систем безконтактної оплати (NFC), наприклад Apple Pay або Google Pay, і використовувати як звичайні картки. Це дає змогу за допомогою гаджета розплатитися в точках продажів або знімати гроші в банкоматах, які підтримують функції оплати й видачі грошей без картки.

Приклади	
Apple Card (Apple)	Інтегрована з Apple Pay для безконтактних платежів як онлайн, так і в магазинах.
Google Pay	Підтримує цифрові картки, які можна використовувати через мобільні пристрої для різних типів транзакцій.
Revolut	Пропонує мультивалютні цифрові картки, які можна використовувати як онлайн, так і через мобільні платіжні системи.

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

Ознайомтеся з перевагами та недоліками віртуальних і фізичних карток і поясніть їх своїми словами.

Фізична платіжна картка	Віртуальна платіжна картка
Переваги	
Універсальність	Безпека
Можливість зняття готівки	Зручність
Широке прийняття	Контроль витрат
Недоліки	
Фізичний ризик	Обмежене використання
Комісії за зняття готівки	Залежність від інтернету

Розгляньмо конкретні приклади використання таких карток.

Фізична платіжна картка. Ви отримали нову картку від банку. Маєте відвідати найближчий банкомат і зняти зі своєї картки певну суму готівкою.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, перегляньте відео: як знімати гроші в банкоматі.

<https://cutt.ly/5eRQGx2d>

Віртуальна платіжна картка. Ви вирішили купити книгу онлайн. Вам треба оформити замовлення, використовуючи віртуальну картку, і зберегти підтвердження покупки.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, перегляньте відео: як купувати в інтернеті.

<https://cutt.ly/ZeRQJa9z>

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, перегляньте відео: як розраховуватися за допомогою телефона.

<https://cutt.ly/7eRQLVYz>

ЗАВДАННЯ

Наведіть власні приклади використання фізичної та віртуальної платіжних карток і проаналізуйте, за допомогою якої картки краще контролювати витрати та мінімізувати ризики.

ОБГОВОРЮЄМО

1. Які випадки використання віртуальних карток вам видаються найкориснішими? 2. Чому віртуальні картки є безпечнішими для покупок в інтернеті? 3. Як ліміти на картці допомагають захистити ваші гроші?

Крім віртуальних, цифрових карток, існують електронні гаманці.

Електронні гаманці – цифрові платформи або додатки, що дозволяють зберігати платіжні картки, банківські рахунки та інші фінансові інструменти для здійснення онлайн- або офлайн-транзакцій.

Електронні гаманці діють як віртуальне сховище фінансової інформації, що спрощує та прискорює платежі.

Приклад	
Apple Pay (США / світ)	Зберігає банківські картки та дозволяє безконтактно здійснювати платежі через iPhone або Apple Watch.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ГАМАНЦІВ

- Зберігання платіжної інформації
- Оплата онлайн
- Безконтактні платежі
- Мультивалютність
- Переказ коштів

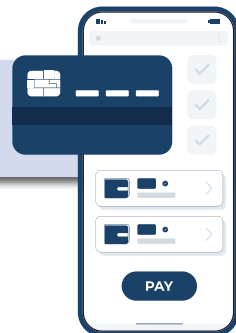
Переваги електронних гаманців	Недоліки електронних гаманців
Швидкість і зручність платежів	Можливість кібератак або шахрайства
Підвищена безпека (двофакторна автентифікація, одноразові паролі)	Залежність від наявності інтернет-з'єднання та смартфона
Підтримка безконтактних платежів	Комісії за міжнародні транзакції або конвертацію валюти
Можливість керування фінансами через смартфон	

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

Уявіть, що ви отримали у подарунок електронний гаманець. Які покупки ви зробили б за його допомогою? Опишіть ситуацію, у якій ви могли б використувати електронний гаманець (наприклад, оплата в магазині або покупка квитків онлайн). Чому важливо стежити за рештою на ньому?

2. Інтернет-банкінг і цифровізація як виклик традиційному банку

Інтернет-банкінг – електронна система, що дозволяє клієнтам банків отримувати доступ до своїх рахунків і здійснювати фінансові операції через інтернет.

За допомогою інтернет-банкінгу користувачі можуть:

- перевіряти стан рахунків;
- здійснювати перекази коштів;
- сплачувати комунальні та інші послуги;
- замовляти нові продукти (кредити, депозити, картки) онлайн;
- керувати своїми фінансовими інструментами через вебдодатки або мобільні додатки.

Інтернет-банкінг значно спрощує фінансове життя користувачів, забезпечуючи швидкий і зручний доступ до всіх основних банківських операцій.

Інтернет-банкінг і онлайн-банкінг – синонімічні поняття. Термін «інтернет-банкінг» частіше використовується в Україні, тимчасом як «онлайн-банкінг» є більш загальним і до того ж міжнародним поняттям.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Перший інтернет-банкінг з'явився в 1983 р. в США, коли банк Nottingham Building Society запустив систему для управління рахунками через спеціальний термінал і телефонну лінію. Однак справжнє поширення інтернет-банкінг отримав лише в середині 1990-х років, коли доступ до інтернету став масовим.

А перший мобільний додаток для банківських послуг був випущений у 1999 р. компанією Wells Fargo, який дозволяв клієнтам переглядати баланс і здійснювати базові операції через мобільний телефон. Це був один з перших кроків до сучасного мобільного банкінгу, який сьогодні є стандартом у фінансових послугах.

Батьківщиною пластикових карток є США.

Розгляньмо приклади інтернет-банкінгу, які ілюструють різні способи використання та функціональні можливості (с. 108).

Ці приклади демонструють різноманітність інтернет-банкінгу та платіжних сервісів, які допомагають користувачам управляти своїми фінансами зручніше й швидше.

Для того щоб продуктивно та безпечно використовувати цифровий банкінг, віртуальні картки, потрібно володіти цифровою фінансовою грамотністю.

ПРИКЛАДИ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ

Інтернет-банкінг	Опис	Функції
Приват24 (ПриватБанк)	Один з найпопулярніших сервісів інтернет-банкінгу в Україні. Дозволяє перевіряти баланс, здійснювати перекази, сплачувати комунальні послуги, оформлювати кредити та депозити.	Мобільний додаток і вебверсія, інтеграція з платіжними системами, можливість налаштування автоматичних платежів.
Monobank	Мобільний банк без фізичних відділень, який пропонує зручний інтерфейс для управління фінансами через смартфон.	Управління рахунками, безконтактні платежі, оформлення карток, отримання кредитів, управління витратами.
WayForPay	Платіжний сервіс для бізнесу, що пропонує рішення для прийому платежів через інтернет.	Інтеграція з інтернет-магазинами, підтримка різних методів оплати, звітність та аналітика.
Revolut	Міжнародний фінансовий сервіс, який надає можливість управління рахунками, обміну валют і здійснення міжнародних переказів.	Мобільний додаток, безкоштовні міжнародні перекази, мультивалютні рахунки, управління витратами.
Google Pay	Платіжна система, яка дозволяє здійснювати покупки й перекази коштів через мобільний додаток на основі технології NFC.	Безконтактні платежі, зберігання карток, онлайн-платежі, швидкий доступ до фінансових інструментів.
Apple Pay	Платіжна система від Apple, що дозволяє користувачам здійснювати безконтактні платежі через iPhone та Apple Watch.	Безконтактні платежі, зберігання карток, інтеграція з додатками для покупок.

Цифрова фінансова грамотність – здатність розуміти та ефективно використовувати сучасні цифрові фінансові інструменти й сервіси.

Цифрова фінансова грамотність охоплює навички безпечного користування онлайн-банкінгом, цифровими гаманцями, віртуальними картками та іншими фінансовими продуктами в цифровому просторі.

Водночас фінансова грамотність є важливою складовою:

- захисту від шахрайства;
- ефективного управління фінансами;
- доступу до фінансових послуг;
- аналізу та планування;
- економії часу;
- освіченості;
- адаптації до змін.

Цифрові фінансові послуги – послуги, які надаються через інтернет або мобільні додатки.

До цифрових фінансових послуг належать:

- онлайн-банкінг;
- мобільні платежі;
- віртуальні та цифрові картки;
- перекази коштів через мобільні платформи та онлайн-сервіси;
- електронні гаманці, мікрокредитування тощо.

Під час використання цифрових фінансових інструментів важливо дотримуватися таких правил безпеки:

- захист особистих даних;
- перевірка безпеки сайтів і додатків;
- обмеження лімітів на картках;
- двофакторна автентифікація.

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Складіть реальні ситуації, у яких найкраще використати такі способи оплати:

- а) готівкою в банківському / поштовому відділенні;
- б) за допомогою інтернет-банкінгу;
- в) через мобільний застосунок банку;
- г) використовуючи платіжний термінал самообслуговування.

СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

Ознайомтеся з нижчеподаною інформацією та з'ясуйте, за допомогою якої картки (фізичної або віртуальної чи обох) можна здійснити ці операції.

сплачувати комунальні платежі, послуги зв'язку, страхування;

безпечно зберігати гроші;

оплачувати товари та послуги в організаціях торгівлі та сервісу (магазинах, кафе, ресторанах тощо);

отримувати додатковий прибуток у вигляді відсотків;

у будь-який зручний час поповнити свій банківський рахунок;

переказати гроші з одного банківського рахунку на інший;

купувати товари та розплачуватися за послуги, не виходячи з дому (за допомогою інтернету, мобільного телефону);

отримувати інформацію про надходження чи списання коштів з банківського рахунку (телефоном, електронною поштою);

отримувати готівку в касах банків і банкоматах.

3. Особливості платіжних систем в Україні

В Україні діє кілька основних платіжних систем, які підтримують різні форми оплати, включаючи банківські картки для онлайн-та офлайн-платежів.

Ознайомтеся з найпопулярнішими платіжними системами України.

1. VISA

Опис	Міжнародна платіжна система, що пропонує кредитні, дебетові та передплачені картки
Особливості	Широко використовується в усьому світі. Підтримує безконтактні платежі (Visa payWave). Захищена за допомогою технології Verified by Visa для безпечних онлайн-транзакцій
Сфери застосування	Оплата покупок в інтернеті, офлайн-магазинах, грошові перекази та зняття коштів у банкоматах

2. MasterCard

Опис	Міжнародна платіжна система, яка пропонує кредитні та дебетові картки. Конкурує з VISA
Особливості	Підтримує безконтактні платежі через технологію MasterCard Contactless (PayPass). Забезпечує безпеку транзакцій завдяки MasterCard SecureCode (секретному кодові)
Сфери застосування	Оплата товарів і послуг онлайн і офлайн, перекази та зняття готівки

3. ПРОСТІР

Опис	Національна платіжна система України, створена Національним банком України. Основна мета – забезпечення незалежності фінансової системи України
Особливості	Підтримує оплату товарів і послуг, перекази та зняття готівки в банкоматах. Є альтернативою міжнародним платіжним системам для внутрішніх транзакцій
Сфери застосування	Грошові операції всередині України, зокрема в державних установах і національних проєктах

Платіжні системи Visa, MasterCard є найпоширенішими у світі. Картки Visa приймають до оплати в торгових точках більш ніж 150 країн світу. Visa є світовим лідером за долею всіх карток у світі – 57 %. Близько 26 % платіжних карток світу припадає на долю MasterCard, що об'єднує 22 тисячі фінансових установ у 198 країнах світу.

Загальна характеристика платіжних систем

Платіжна система	Тип карток	Можливості	Розповсюдження	Безпека
	Дебетові, кредитні, передплачені	Безконтактні платежі, онлайн-платежі	Світ (широко представлена в Україні)	Verified by Visa (додатковий захист покупок)
	Дебетові, кредитні	Безконтактні платежі, знижки та акції	Світ (популярна в Україні)	MasterCard SecureCode (секретний код)
	Дебетові, кредитні	Внутрішні перекази, оплата в державних установах	Україна	Стандарти НБУ

Переваги та недоліки платіжних систем

Платіжна система	Переваги	Недоліки
	Глобальне прийняття, широка мережа банкоматів, безпека, різноманітність продуктів, інноваційні технології, швидкість, зручність	Можливі високі комісії, залежність від умов банків-емітентів, обмеження в деяких країнах, технічні збої, залежність від інтернету, обмеження доступу
	Глобальна присутність, розвинена інфраструктура, інновації, програми лояльності та кешбек, високий захист	Можливі комісії, технічні збої в глобальній системі, залежність від інтернету, обмеження доступу
	Національне покриття, безпека, низькі комісії, підтримка державних ініціатив	Обмежене міжнародне використання, менше партнерів, обмежений функціонал

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Уявіть, що вам потрібно здійснити покупку онлайн. Які платіжні системи ви використовували б і чому?

ТОППОРАДА

Завжди перевіряйте свої транзакції та залишки на рахунках, особливо в разі використання віртуальних карток для онлайн-покупок. Використання віртуальних карток додасть додатковий рівень безпеки під час покупок в інтернеті, оскільки вони можуть бути одноразовими або мати обмежений термін дії.

Регулярно оновлюйте свої знання про цифрові фінансові інструменти та послуги.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

У 2024 р. Україна посіла п'яте місце у світі за рівнем розвитку цифрових держпослуг (мал. 6).

Мал. 6. Рейтинг країн за рівнем розвитку цифрових держпослуг за 2024 р.

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Цифрова фінансова грамотність не лише допомагає в повсякденному житті, але й забезпечує довгострокову фінансову стабільність і безпеку, що є особливо важливим у світі, де технології постійно еволюціонують.

Цифровий банкінг, автоматизація традиційних банківських послуг є ключем до залучення клієнтів, підвищення прибутковості та контролю.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. Створіть віртуальну або цифрову картку в мобільному додатку вашого банку. Здійсніть невелику покупку або переказ коштів через платіжну систему (наприклад, Приват24 або Монобанк). Запишіть основні кроки та поясніть, чому важливо бути обережними під час використання фінансових послуг онлайн.

2. Назвіть ваші основні дії щодо безпеки в інтернет-банкінгу.

3. Оцініть свої фінансові потреби та оберіть платіжну систему, яка найкраще відповідає вашим вимогам. Обґрунтуйте свій вибір.

4. Установіть певну суму грошей для витрат протягом місяця. Визначте частину бюджету, яку ви витратите через фізичну картку (для покупок у магазинах), і частину, яку збираєтесь сплатити через віртуальну картку (для онлайн-покупок). Запишіть, які види витрат ви плануєте покрити кожною карткою та поясніть, чому саме так розподіляєте витрати.

5. Складіть список цифрових фінансових послуг, які ви плануєте використувати (наприклад, мобільні додатки для банкінгу, платіжні системи). Розробіть план навчання, який включає ресурси для поліпшення потрібних цифрових знань (онлайн-курси, статті, відеоуроки).

6. Запропонуйте рекомендації для різних типів користувачів (наприклад, часто подорожує, здійснює внутрішні покупки або онлайн-транзакції) щодо використання різних платіжних систем.

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. З допомогою батьків чи родичів зареєструйтеся на фінансовій платформі або в банку, які пропонують віртуальні картки. Створіть нову віртуальну картку та використайте її для безкоштовної онлайн-покупки (наприклад, для підписки на безкоштовний пробний період сервісу). Поясніть, як здійснити оплату онлайн.

2. Дослідіть випадки шахрайства з фізичними та віртуальними картками. Які заходи безпеки використовують банки для захисту карток? Напишіть короткий звіт про те, як можна захистити свою картку від шахрайства.

ДУМКИ В ДОРОГУ

Світ рухається до цифрової економіки.
Ті, хто розуміє це та адаптується,
будуть процвітати. Інші ризикують
залишитися позаду.

Сатья Наделла,
бізнесмен, генеральний директор
Microsoft

*Дякуємо вам, шановне учнівство.
Тепер, коли ви знаєте, як ефективно
використовувати фізичні та віртуальні картки,
ви зможете безпечно й зручно управляти
своїми фінансами в будь-якій ситуації.*

*Тож розвивайте свою цифрову
фінансову грамотність та досягайте
своїх цілей!*

“

Ви отримуєте від життя
лише те, що наважуєтеся
попросити. Не бійтеся
підвищувати планку.

”

ТЕМА 4

ФІНАНСОВЕ ШАХРАЙСТВО ТА БЕЗПЕКА

§ 12. ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ШАХРАЇВ

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

Фінансове
шахрайство

Найбільша небезпека в шахрайстві полягає в тому, що воно має вигляд доброї угоди.

Роберт Льюїс Стівенсон,
шотландський письменник

- Що, на вашу думку, письменник хотів підкреслити цим висловлюванням?
- Як ви вважаєте, чому шахрайські схеми часто мають вигляд «доброї угоди»? Чому вигідні угоди можуть бути потенційно небезпечними?
- Чи траплялися вам ситуації, коли ви підозрювали, що натрапили на шахраїв? Як ви діяли в такій ситуації?

1. Що таке фінансове шахрайство

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

1. Марія, пенсіонерка із села, одного дня отримала дзвінок з невідомого номера. На іншому кінці лінії був чоловік, який повідомив їй радісну новину: Марія виграла велику суму грошей у лотерею! Проте Марія ніколи не брала участі в жодних лотереях. Марії сказали, що їй потрібно сплатити невелику адміністративну плату за переказ коштів, щоб отримати свій виграш. Марія переказала гроші на рахунок, споді-

ваючись на швидкий прибуток. Після цього дзвінок обірвався, а гроші більше не повернулися.

2. Олена, молода жінка з невеликого українського міста, зацікавилася інвестуванням у криптовалюту. Вона побачила в соцмережах рекламу компанії, яка обіцяла високі прибутки від інвестування в криптовалюту з мінімальними ризиками. Олена зв'язалася з представником компанії, який був дуже переконливим і навіть надав «гарантії» прибутковості.

Жінка вирішила інвестувати частину своїх заощаджень, переказавши кошти на вказаний рахунок. За кілька тижнів Олені повідомили, що її інвестиції вже зросли на 50 %, і їй запропонували додатково інвестувати більше, щоб примножити прибутки. Вона знову внесла гроші, сподіваючись на великі заробітки. Однак, коли Олена спробувала вивести свої гроші, представники компанії перестали відповідати на її дзвінки та повідомлення.

ОБГОВОРЮЄМО

Із чим, на вашу думку, зіткнулися жінки? Які спільні риси ви помітили в цих історіях? Як діяли б ви, якби опинились у подібних ситуаціях? Що вчинили б? Чому, на вашу думку, люди піддаються таким шахраюванням?

Фінансове шахрайство – будь-яка незаконна діяльність, пов'язана з обманом людей або організацій для отримання фінансової вигоди.

Основна суть фінансового шахрайства полягає в незаконному отриманні фінансових вигід, як-от: гроші, майно або інші активи. Шахраї використовують неправдиву інформацію, маніпуляції або інші засоби, щоб змусити жертву добровільно передати свої гроші, майно чи інші активи.

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Уявіть собі, що фінансовий світ – це величезна онлайн-гра. У цій грі є герої (чесні люди) і злодії (шахраї). Фінансове шахрайство – це коли ці «злодії» намагаються вкрати ваші віртуальні монети, використовуючи хитрі трюки та обман.

Ось кілька «босів», з якими ви можете зіткнутися в цій грі:

1. *«Фішинговий Фантом»*. Цей «бос» маскується під ваш банк або улюблений онлайн-магазин. Він надсилає повідомлення, які мають вигляд справжніх, але насправді намагається виманити ваш пароль або дані картки.

2. *«Король Пірамід»*. Пропонує вам неймовірні багатства, якщо ви інвестуєте трохи грошей і запросите друзів. Але це пастка! Піраміда завжди руйнується, залишаючи більшість гравців ні з чим.

3. *«Майстер Підміни»*. Цей хитрун може замінити QR-код для оплати або посилання на фальшиві. Ви думаєте, що платите за піцу, а насправді відправляєте гроші шахраю.

4. «Інфлюенсер-Імпостер». Видає себе за відомого блогера й рекламує «секретні» фінансові схеми. Але це обман, щоб виманити ваші гроші.

5. «Кібер-Примара». Цей «бос» може зламати ваш телефон або комп'ютер, щоб отримати доступ до ваших фінансових даних.

Щоб перемогти цих «босів», вам потрібно оволодіти такими навичками фінансової безпеки:

- **Уважність.** Завжди перевіряйте адреси сайтів і відправників повідомлень.
- **Скептицизм.** Якщо пропозиція звучить занадто добре, щоб бути правдою, найімовірніше, це обман.
- **Захист.** Використовуйте надійні паролі та двофакторну автентифікацію.
- **Обережність.** Ніколи не діліться своїми фінансовими даними з незнайомцями.
- **Оновлення.** Регулярно оновлюйте свої пристрої та програми для захисту від нових загроз.

Поміркуйте, якими ще чеснотами повинен володіти ваш герой, щоб виграти в цій комп'ютерній грі. Чиєю підтримкою йому варто заручитися?

Пам'ятайте, у цій грі ваша обізнаність – ваша суперсила. Що більше ви знаєте про трюки шахраїв, то краще зможете захистити свої віртуальні монети й стати справжнім фінансовим супергероєм!

2. Які є основні види фінансових афер та як убезпечити себе від віртуальних пасток

Ознайомтеся з основними видами фінансового шахрайства, про які варто знати.

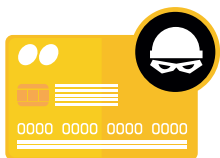
Інвестиційне шахрайство.

Обманні схеми, які обіцяють високі прибутки з низьким ризиком. Зокрема, це можуть бути піраміди, фонди, які пропонують нереально високі відсотки або фальшиві інвестиційні проекти.

Кредитне шахрайство.

Використання чужих особистих даних для отримання кредитів або позик. Шахраї можуть створити підроблені документи, щоб отримати доступ до фінансів жертви.

Шахрайство з банківськими картками (кардинг).

Викрадення даних кредитних або дебетових карток з метою незаконних транзакцій. Це може бути скімінг (викрадення інформації картки через спеціальні пристрої), фішинг або крадіжка через інтернет.

Шахрайство в інтернеті (кібершахрайство).
Включає фішинг (отримання конфіденційної інформації шляхом обману), шахрайські онлайн-магазини, фальшиві електронні листи від банків, крадіжку особистих даних через злами веб-сайтів.

Шахрайство з нерухомістю.
Продаж нерухомості, якою шахраї не володіють, підробка документів на право власності або використання чужих даних для отримання іпотеки.

Шахрайство через благодійні організації.
Створення фальшивих благодійних організацій для збору грошей, які ніколи не доходять до тих, хто їх потребує.

Шахрайство з передплатою.
Вимагають заплатити наперед за товар чи послугу, яких ніколи не надають.

Лотерейні та призові шахрайства.
Повідомлення про фіктивний виграш з вимогою сплатити «податки» чи «збори».

Фінансові піраміди в соцмережах.
Швидке поширення шахрайських схем через соціальні платформи.

Шахрайство з криптовалютами.
Створення фейкових криптовалют або обманних ICO (первинне розміщення монет).

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

Фішинг – це «рибалка» на ваші особисті дані. Уявіть, що хтось прикидається вашим другом або відомою компанією, щоб виманити важливу інформацію. Це обман, але в інтернеті. Це може траплятися таким шляхом:

1. *Маскування.* Шахраї прикидаються кимось, кому ви довіряєте, – банком, соцмережею або навіть другом.

2. *Приманка.* Вони надсилають повідомлення, яке здається важливим або цікавим.

3. *Гачок.* У повідомленні зазвичай є посилання або прохання надати особисту інформацію.

4. **Мета.** Шахраї хочуть отримати ваші паролі, дані банківської картки або іншу конфіденційну інформацію.

Наслідки: якщо ви поведетеся на їхні махінації, вони можуть украсти ваші гроші або особисті дані.

Наприклад, ви можете отримати електронний лист нібито від вашого банку з проханням «терміново оновити дані». Але насправді це шахраї, які хочуть, щоб ви ввели свій логін і пароль на фальшивому сайті.

Головне правило: завжди будьте обережними та перевіряйте, хто насправді надіслав вам повідомлення, перш ніж надавати будь-яку особисту інформацію.

СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

«Детектив спаму». Перейшовши за посиланням або QR-кодом, розгляньте електронні листи від банку та встановіть, які з них справжні, а які – фішингові, поясніть свій вибір. Зверніть увагу на деталі: адресу відправника, посилання, терміновість вимог, прохання надати особисту інформацію тощо.

<https://cutt.ly/seUMZTz9>

Дізнайтесь правильні відповіді за посиланням або QR-кодом.

<https://cutt.ly/ReUMLEAv>

ОБГОВОРЮЄМО

Чому люди часто вірять у шахрайські схеми, навіть якщо вони підозрюють, що угода «занадто добра, щоб бути правдою»? Як ви гадаєте, які психологічні фактори впливають на це?

Для того щоб у майбутньому убезпечити себе від можливих афер, потрібно розуміти основні ознаки фінансового шахрайства.

- **Обіцянка високих прибутків з низьким ризиком.** Зазвичай, якщо угода здається надто гарною, щоб бути правдою, це може бути шахрайством.
- **Нестача інформації про компанію або проєкт.** Якщо інформацію про компанію важко знайти або вона здається підозрілою, це може бути шахрайською схемою.
- **Швидке ухвалення рішення.** Шахраї часто тиснуть на жертву, щоб вона все вирішила негайно, не даючи часу на роздуми або консультації.
- **Вимога конфіденційної інформації.** Фінансові установи ніколи не будуть запитувати паролі або іншу конфіденційну інформацію через електронну пошту або телефон.
- **Підроблені документи або підозрілі договори.** Перевірте всі документи, звертайте увагу на помилки або невідповідності.
- **Недоступність контактів.** Шахраї можуть бути недоступними або уникати зустрічей у реальному житті, обмежуючи контакти електронною поштою або телефонними дзвінками.

Важливо бути обережними та пильними, щоб уникнути потрапляння в пастки фінансових шахраїв. У разі підозри завжди слід консультуватися з професійними фінансовими радниками або звертатися до правоохоронних органів.

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

Розгляньте нижчеподаний приклад фінансового шахрайства та доберіть шляхи захисту. Які питання були б найефективнішими для виявлення шахрайства?

Пенсіонерка з Києва отримала дзвінок від людини, яка представилася співробітником банку. Їй повідомили, що її банківську картку заблоковано через підозрілі операції, і попросили надати особисті дані та пін-код для «відновлення доступу». Пенсіонерка надала всі дані, і шахраї зняли всі гроші з її рахунку.

Ще один приклад шахрайства: фінансова піраміда (або схема Понці) – вид шахрайства, який заманює інвесторів, виплачуючи дивіденди старим інвесторам за рахунок нових.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Одним з найвідоміших прикладів Понці-схеми є шахрайство Бернарда Мейдоффа, яке стало однією з найбільших фінансових афер в історії. Американцю Б. Мейдоффу вдалося залучити величезні суми від тисяч інвесторів по всьому світу. Загальний збиток від його схеми оцінюється в близько 65 млрд доларів. Серед його жертв були як окремі особи, так і великі організації, благодійні фонди, банки та гедж-фонди. Схема Б. Мейдоффа почала розвалюватися в 2008 р. під час фінансової кризи, коли дедалі більше інвесторів почали вимагати повернення своїх грошей. Він не зміг забезпечити виплати, оскільки більше не було достатньо нових вкладників для підтримки схеми. Це призвело до розкриття масштабного шахрайства.

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Створіть свою історію Понці-схеми та розіграйте її в класі, об'єднавшись у дві групи. 1 група грає роль шахраїв, які намагаються залучити інвесторів до Понці-схеми, 2 група втілює роль потенційних інвесторів. Мета шахраїв – переконати інвесторів вкласти свої гроші, а завдання інвесторів – поставити правильні запитання та виявити ознаки шахрайства.

Для того щоб захиститися від шахрайства, зберегти свої кошти та свою конфіденційність, слід дотримуватися *принципів платіжної безпеки*:

- захист особистої інформації (тримайте в секреті від усіх пін-коди, паролі та іншу інформацію);
- використовуйте надійні, унікальні паролі;
- перевіряйте реквізити одержувача перед відправленням грошей, будьте обережні з незнайомими продавцями чи вебсайтами;
- регулярно перевіряйте виписки та історію транзакцій, налаштуйте SMS-сповіщення про операції з картками, негайно повідомляйте банк про підозрілі транзакції;
- будьте обережні з електронними листами та SMS, не відкривайте підозрілі посилання, вкладення;

- не надавайте фінансову інформацію у відповідь на неочікувані запити;
- використовуйте офіційні додатки для завантаження;
- обмежуйте доступ до вашого смартфона (блокування екрана, пін-код, Face-ID), не залишайте пристрої без нагляду;
- будьте обережні з публічними комп'ютерами, виходьте з усіх акаунтів після завершення.

ЗАВДАННЯ

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ознайомтеся з промо-компанією Національного банку України #ШахрайГудбай. Обговоріть у групі основні висновки, які ви зробили після ознайомлення з онлайн-ресурсом. Придумайте креативний, цікавий, захопливий заголовок, який привертає би увагу людей до цієї теми.

<https://promo.bank.gov.ua/stopfraud/>

3. Які основні правила фінансової обачності

Обачна фінансова поведінка – комплекс дій і рішень, спрямованих на ефективне управління особистими фінансами та мінімізацію фінансових ризиків.

Ознайомтеся з ключовими аспектами обачної фінансової поведінки (мал. 1).

Мал. 1. Обачна фінансова поведінка

ТОППОРАДА

Для уникнення імпульсивних покупок, раціонального споживання:

- дотримуйтеся правила «24 години» перед великими покупками;
- складайте списки потрібних покупок;
- відрізняйте потреби від бажань;
- шукайте оптимального співвідношення ціни та якості.

Щоб адекватно оцінювати різноманіття фінансових порад:

- критично оцінюйте поради від друзів чи родичів;
- за потреби звертайтеся до професійних фінансових консультантів;
- нічого не вирішуйте під тиском, беріть час для обдумування та зберігайте спокій;
- не піддавайтесь на «занадто вигідні» пропозиції.

Обачна фінансова поведінка допомагає створити стабільне фінансове майбутнє, зменшити стрес, пов'язаний з грошима, та досягти особистих фінансових цілей.

Наслідки необачної фінансової поведінки можуть включати втрату заощаджень, накопичення боргів, зниження кредитного рейтингу та можливість стати жертвою фінансових шахрайств. Це також може призвести до довготривалих фінансових труднощів, стресу та проблем з досягненням фінансових цілей.

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

1 група. Кейс «Вигідна пропозиція». Друг пропонує вам вкласти гроші в новий бізнес, обіцяючи 50 % прибутку щомісяця. Які питання ви поставите перед ухваленням рішення? Які ризики ви врахуєте?

2 група. Кейс «Підозрілий дзвінок». Вам телефонують з «банку» і просять підтвердити дані картки для блокування підозрілої транзакції. Опишіть правильний алгоритм дій у цій ситуації.

3 група. Кейс «Інвестиційна можливість». Ви отримали електронний лист про можливість інвестувати в криптовалюту з гарантованим прибутком 100 % щомісяця. Визначте ознаки шахрайства в цій пропозиції та поясніть, як перевірити її легітимність.

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Фінансове шахрайство – це незаконна діяльність, спрямована на обман з метою отримання фінансової вигоди. Вона включає такі види, як Понці-схеми, фішинг, кредитні афери та інвестиційні пастки. Важливо бути обережним і завжди перевіряти інформацію, щоб уникнути втрат і захистити свої фінанси. Дотримання принципів платіжної системи створює безпечне середовище для проведення фінансових операцій, захищає користувачів і фінансові установи, а також сприяє розвитку довіри до електронних платіжних систем.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. Чому вигідні угоди можуть бути потенційно небезпечними?
2. Як ви вважаєте, чи змінюється природа шахрайства з розвитком технологій?
3. Як ви вважаєте, які кроки слід зробити, щоб уникнути потрапляння в шахрайську пастку? Чи потрапляли члени вашої родини в «павутину» шахрайства?

4. Кейс «Онлайн-покупка». Ви знайшли дуже вигідну пропозицію на новий ноутбук в онлайн-магазині, але продавець просить оплатити повну вартість на приватний рахунок. Що ви зробите (покроково) для перевірки надійності продавця? Як можна безпечно здійснити таку покупку?

5. Кейс «Робота мрії». Вам пропонують високооплачувану віддалену роботу, але для початку просять внести «страховий депозит». Поясніть, чому це може бути шахрайством, та як можна перевірити легітимність пропозиції роботи.

6. Перейшовши за посиланням або QR-кодом, виконайте онлайн-тест, щоб перевірити отримані вами знання.

<https://forms.gle/6uW3NosVJyBMuRnm6>

7. Оцініть свою роботу на уроці, продовживши речення:

1. Я дізнався (дізналася)... 2. Я для себе вирішив (вирішила)... 3. Для мене ця інформація...

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. «Челендж¹ фінансового блогера». Створіть інформаційний плакат або коротке відео, де поясніть, як розпізнати конкретний вид фінансового шахрайства. Використовуйте прості та зрозумілі приклади. Яка інформація найважливіша для захисту від шахрайських схем? Як ви донесли б цю інформацію до інших людей?

2. Практична робота: створіть пам'ятку для своїх батьків, дідусів і бабусь про те, як не потрапити в руки шахраїв. Розкажіть їм про основні алгоритми дій згідно із цією пам'яткою.

ДУМКИ В ДОРОГУ

Шахрайство та бізнес переслідують одну й ту саму мету – збагачення, але різними методами.

Вільям Хезлітт,

англійський письменник, критик

*Дякуємо вам, шановне учнівство.
Бажаємо вам бути максимально обачними
та освіченими, ніколи не потрапляти
в «павутину» шахрайства та навчати
інших протистояти цьому.*

¹ Челендж (англ. challenge) – жанр інтернет-роликів, у яких блогер виконує завдання на відеокамеру, розміщує його в мережі та пропонує повторити завдання своєму знайомому або необмеженому колу користувачів.

“

Якщо тобі щось не подобається,
або зміни це, або подивись на це
під іншим кутом.

”

ТЕМА 5

ВИБІР ОСОБИСТОЇ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ

§ 13. ЩО ПОТРІБНО ВРАХОВУВАТИ ПРИ ВИБОРІ ОСОБИСТОЇ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ

 Секрет успіху – це знайти своє призначення в житті та віддатися йому всією душею.

Генрі Форд,
американський промисловець

- Що, на вашу думку, мав на увазі автор епіграфа?
- Чи можливо знайти роботу, яка завжди буде приносити радість?
- Чи можливо любити роботу, яка не є вашою пристрастю?
- Чи завжди робота, яку ви любите, буде фінансово вигідною?

1. Що таке зайнятість та в яких формах вона проявляється

Уявіть собі маленьке містечко, де всі жителі зайняті різними справами. Олена працює вчителькою в місцевій школі, Іван – фермер, який вирощує овочі, а Марія – художниця, яка продає свої картини на ринку. Кожний з них зайнятий своєю справою, але форми їхньої зайнятості різні.

Зайнятість – участь людей у суспільно корисній праці, пов'язаній із задоволенням особистих і суспільних потреб, що приносить дохід у грошовій або іншій формі.

Зайнятість може проявлятися в різних формах.

Найманий працівник – особа, яка працює за трудовим договором та отримує заробітну плату.

Наприклад, Катерина працює бухгалтером у великій компанії. Вона має стабільний графік роботи з 9:00 до 18:00, отримує фіксовану заробітну плату та користується соціальними гарантіями, як-от: оплачувана відпустка, лікарняні.

Фрілансер – особа, яка працює на себе, виконуючи замовлення для різних клієнтів.

Наприклад, Остап – вебдизайнер, який працює на себе. Він виконує замовлення для різних клієнтів через онлайн-платформи. Його графік гнучкий, а дохід може варіюватися залежно від кількості замовлень.

Підприємець – особа, яка організовує власний бізнес та керує ним.

Наприклад, Надія відкрила власну кав'ярню. Вона відповідає за всі аспекти бізнесу – від закупівлі продуктів до управління персоналом. Її дохід залежить від успішності бізнесу, і вона готова ризикувати для досягнення високих результатів.

Бізнесмен – особа, яка займається комерційною діяльністю з метою отримання прибутку.

Наприклад, Сергій володіє мережею магазинів одягу. Він має великий штат працівників і займається стратегічним плануванням та розширенням бізнесу. Його діяльність охоплює різні регіони, і він постійно шукає нові можливості для інвестицій.

Інвестор – особа, яка вкладає кошти в різні проекти або активи з метою отримання прибутку.

Наприклад, Олександр вкладає кошти в стартапи та нерухомість. Він аналізує ринок, обирає перспективні проекти та отримує пасивний дохід від своїх інвестицій. Його робота вимагає глибоких знань у фінансовій сфері та вміння оцінювати ризики.

Особливості форм зайнятості

	Форма зайнятості	Особливості
1	Найманий працівник	Стабільний дохід, соціальні гарантії, фіксований графік роботи.
2	Фрілансер	Гнучкий графік, можливість вибору проектів, нестабільний дохід.

	Форма зайнятості	Особливості
3	Підприємець	Високий рівень ризику, можливість високого доходу, наявність управлінських навичок.
4	Бізнесмен	Подібний до підприємця, але може мати більші масштаби діяльності.
5	Інвестор	Наявність фінансових знань, можливість пасивного доходу, ризик втрат.

ОБГОВОРЮЄМО

Як ви гадаєте, чи кожна людина може стати підприємцем, бізнесменом або інвестором? Які таланти та здібності потрібно мати, щоб бути підприємцем? Які переваги найманого працівника ви можете назвати?

Порівняйте режим дня найманого працівника та підприємця (мал. 1).

Найманий працівник

Ранок:

Прокидається о 7:00. Снідає та готується до роботи.
Виходить з дому о 8:00, щоб встигнути на роботу до 9:00.

Робочий день:

Приходить на роботу о 9:00.
Виконує завдання, поставлені керівником.
Перерва на обід з 13:00 до 14:00.
Продовжує працювати до 18:00.

Вечір:

Повертається додому о 19:00.
Вечеряє, відпочиває, проводить час з родиною.
Лягає спати о 23:00.

Підприємець

Ранок:

Прокидається о 6:00. Снідає та переглядає плани на день.
Виходить з дому о 7:30, щоб встигнути на зустрічі або до офісу.

Робочий день:

Починає роботу о 8:00.
Проводить зустрічі з клієнтами, партнерами.
Перевіряє фінансові звіти, займається маркетингом.
Обід може бути гнучким, часто під час зустрічей.
Продовжує працювати до 19:00 або пізніше, залежно від завдань.

Вечір:

Повертається додому о 20:00.
Вечеряє, проводить час з родиною.
Часто продовжує працювати вдома, перевіряючи електронну пошту або плануючи наступний день.
Лягає спати о 24:00.

Мал. 1. Режим дня найманого працівника та підприємця

Ці приклади показують, що робочий день найманого працівника зазвичай більш структурований, тимчасом як підприємець має більше гнучкості, але й більше відповідальності.

Порівняльна характеристика найманого працівника та підприємця

Характеристика	Найманий працівник	Підприємець
Дохід	Стабільний, фіксований	Нестабільний, потенційно високий
Ризики	Низькі	Високі
Графік роботи	Фіксований	Гнучкий
Соціальні гарантії	Є (пенсія, відпустка, лікарняні)	Відсутні
Відповідальність	Обмежена	Велика

Отже, якщо ви найманий працівник, вас захищає трудове законодавство й ви маєте стабільний дохід і спланований графік роботи. Недоліки – обмежена можливість впливати на розмір заробітної плати, фіксований робочий графік та підпорядкування внутрішнім правилам компанії.

Підприємець має гнучкий ненормований робочий графік, має можливість самостійно визначати обсяг роботи та може отримувати потенційно вищий дохід залежно від зусиль і навичок. Недоліки – відсутність соціальних гарантій, самостійний пошук клієнтів і створення продуктів, відповідальність за сплату податків.

ЗАВДАННЯ

1. Як робочий графік впливає на продуктивність і задоволеність роботою найманого працівника, а як – підприємця? **2.** Які ризики та відповідальність несе підприємець у порівнянні з найманим працівником? **3.** Як відрізняються можливості професійного розвитку та кар'єрного зростання в найманого працівника та підприємця? **4.** Який із цих варіантів вам ближчий?

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Дослідження показують, що підприємницькі здібності можуть бути частково генетично обумовлені. Учені виявили, що близько 37–48 % варіацій у підприємницькій активності можна пояснити генетичними факторами. Це означає, що деякі люди можуть мати природну схильність до підприємництва, але, звичайно, навички та досвід також відіграють важливу роль.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, виконайте тест на визначення здібностей до підприємництва.

<https://cutt.ly/HeIYqLIC>

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Розгляньте подані життєві історії, які ілюструють компетентності найманого працівника та підприємця. Визначте, про кого кожна з історій (про найманого

працівника чи про підприємця). Оцініть, які основні навички використовує кожний з героїв у своїй роботі. Як кожний з героїв взаємодіє з колегами та керівництвом? Поясніть, що мотивує найманого працівника та підприємця в роботі.

Історія 1. Марина працює маркетологом у великій компанії. Вона має високий рівень професійних знань і навичок у сфері цифрового маркетингу. Одного разу компанія вирішила запуснути нову рекламну кампанію і Марину було призначено керівником проекту. Вона успішно організувала роботу команди, розподілила завдання та контролювала їх виконання. Завдяки її компетентностям у плануванні та комунікації компанія отримала значний прибуток.

Історія 2. Ігор завжди мріяв відкрити власне кафе. Він почав з невеликого закладу, де самостійно займався всім: від закупівлі продуктів до обслуговування клієнтів. Завдяки своїй проактивності та ініціативності Ігор швидко зрозумів, що потрібно його клієнтам, і почав розширювати меню та покращувати сервіс. Згодом його кафе стало популярним у місті, і він відкрив ще кілька закладів.

Історія 3. Олег працює інженером у виробничій компанії. Він завжди прагне до інновацій та покращення процесів. Одного разу він запропонував нову технологію, яка дозволила зменшити витрати на виробництво. Його ініціатива була підтримана керівництвом, і компанія впровадила нову технологію, що привело до значної економії коштів.

Історія 4. Ольга працювала програмістом у великій ІТ-компанії, але завжди мріяла про власний бізнес. Вона вирішила створити стартап, що розробляє мобільні додатки для здорового способу життя. Ольга збрала команду однодумців, знайшла інвесторів і започаткувала свій проект. Завдяки її навичкам управління та стратегічному мисленню стартап швидко набрав популярності та став успішним бізнесом.

Ці приклади демонструють, що компетентності найманого працівника та підприємця можуть бути різними, але обидві ролі вимагають високого рівня професіоналізму, ініціативності та відповідальності. Наймані працівники часто зосереджуються на виконанні конкретних завдань і дотриманні внутрішніх правил компанії, тимчасом як підприємці мають більше свободи, але й більше відповідальності за успіх свого бізнесу.

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Ситуація в кафе Ігоря. До кафе Ігоря приходить незадоволений клієнт, який скаржиться на те, що його замовлення було виконано неправильно. Він замовив капучино з мигдальним молоком, але отримав звичайне капучино з коров'ячим молоком. Клієнт дуже роздратований, оскільки він має алергію на коров'яче молоко. Уявіть себе на місці Ігоря, власника кафе, і розкажіть, як ви будете розв'язувати цю ситуацію.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, дізнайтесь, як насправді вирішилася ситуація в кафе Ігоря. Порівняйте свій варіант розв'язку та варіант Ігоря.

<https://cutt.ly/OeIYqQ5M>

Отже, найманий працівник має високий рівень професійних знань і навичок, уміє працювати в команді, дотримується внутрішніх правил компанії.

Підприємець, частіше активний та ініціативний, уміє ухвалити правильне рішення та брати на себе відповідальність, має навички управління та організації бізнес-процесів.

2. Як обрати оптимальну форму зайнятості крізь призму власного «Я»

Робота відіграє ключову роль у нашому житті, не лише забезпечуючи матеріальний добробут, але й дозволяючи реалізовувати свій потенціал, набувати нових навичок і досягати особистісного зростання. Правильно обрана форма зайнятості дає змогу знайти баланс між професійним розвитком та особистим життям, забезпечуючи задоволення від роботи та внутрішню гармонію.

Саме тому слід уважно ставитися до вибору виду діяльності, виходячи зі своїх інтересів, цінностей, здібностей й життєвих цілей. Щоб ухвалити зважене рішення, варто розглянути різні варіанти зайнятості крізь призму власного «Я» та обрати той шлях, який найбільше відповідає вашим прагненням і можливостям. Спробуймо скласти власний ідеальний пазл поєднання життя та улюбленої роботи.

Для вибору форми зайнятості варто враховувати власні потреби, здібності та наявні ресурси:

Потреби	Здібності	Ресурси
Що для вас важливіше – стабільність чи можливість високого доходу?	Ви маєте управлінські навички чи віддаєте перевагу виконанню конкретних завдань?	У вас є фінансові ресурси для старту власного бізнесу чи ви шукаєте стабільну роботу з фіксованим доходом?

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

Використаймо техніку мінімедитації «Візуалізація ідеального дня», щоб виявити приховані бажання, цілі та мотиватори, які можуть підказати, яка діяльність вам до душі. Заплющте очі й уявіть свій ідеальний день через п'ять – десять років. Де ви перебуваєте? Чим займаєтеся? Як почуваетесь? Хто вас оточує? Що вас мотивує прокидатися вранці? Запишіть основні моменти та подумайте, які здібності, ресурси та дії потрібні для досягнення цього «ідеального дня».

ВИБІР ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ

- Що приносить вам найбільше задоволення?
- Які заняття викликають у вас радість?
- Які навички та здібності у вас найкраще розвинені?
- Що ви робите краще за інших?
- Які ваші цінності?

- Що для вас важливо в житті та роботі (баланс між роботою та особистим життям, можливість допомогти іншим, творчість)?
- Які ваші кар'єрні цілі?
- Де ви бачите себе через 5–10 років?
- Які досягнення для вас важливі?

- Які умови роботи для вас ідеальні?
- Ви віддасте перевагу роботі в офісі чи віддалено?
- Який графік роботи вам пасує?
- Які професії відповідають вашим інтересам і навичкам (досліджуйте різні професії)?

- Чи готові ви навчатися нового?
- Чи готові ви інвестувати час і зусилля в опанування нових навичок, якщо це потрібно для досягнення вашої мрії?

- Досліджуйте історії людей, які досягли успіху в тій сфері, яка вас цікавить.
- Що ви можете взяти з їхнього досвіду?

Мал. 2. Вибір форми зайнятості

Вищезазначені питання і поради (мал. 2) допоможуть вам краще зрозуміти себе й обрати роботу, яка повністю задовольнить ваші бажання та виправдає очікування.

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

Розгляньте реальні ситуації, у яких люди обирають форму зайнятості, враховуючи особисті інтереси, цінності та життєві обставини.

1. Історія Мирослави. Від корпоративної кар'єри до власної справи Мирослава працювала в корпоративному секторі більш ніж 10 років. Вона обіймала посаду маркетинг-менеджера у великій компанії.

Робота була стабільною, добре оплачуваною, але згодом Мирослава відчула, що вона не отримує задоволення від своєї діяльності. Вона завжди мріяла займатися творчістю, створювати щось своє, зокрема, їй завжди цікавила тема кулінарії та здорового харчування.

Процес ухвалення рішення

Аналіз власних цінностей і бажань. Мирослава вирішила задуматися над тим, що їй дійсно приносить радість. Вона зрозуміла, що найбільше любить готувати та експериментувати з рецептами, особливо в царині здорового харчування. Ця діяльність приносить їй справжнє задоволення та відчуття реалізації.

Оцінка навичок і ресурсів. Дівчина мала хороші управлінські навички, розумілася на маркетингу та мала певний фінансовий резерв, який могла б інвестувати у власний бізнес. Вона також мала великий соціальний капітал – багато знайомих і колег, які могли б стати її першими клієнтами або партнерами.

Оцінка ризиків і можливостей. Мирослава розуміла, що почати власну справу, залишивши стабільну роботу, – це ризик. Однак також усвідомлювала, що зараз – найкращий час, коли в неї ще немає великих зобов'язань перед сім'єю та є можливість спробувати нове. Дівчина також проаналізувала, що інтерес до здорового харчування зростає, і це може стати конкурентною перевагою для її майбутнього бізнесу.

Підготовка та старт. Перш ніж звільнитися, Мирослава пройшла декілька курсів з управління малим бізнесом і кулінарії. До того ж почала працювати над бізнес-планом і підготовкою до запуску своєї справи – невеликого кафе з акцентом на здорове харчування. Коли вона відчула впевненість у своїх силах, залишила корпоративну роботу й присвятила себе відкриттю кафе.

Результат. Спочатку Мирославі було важко – потрібно було навчитися багатьох нових речей і постійно розв'язувати важливі питання. Проте її кафе швидко набуло популярності завдяки якісним продуктам та унікальному підходу до харчування. Вона нарешті відчула, що робить те, що їй справді до душі, і що її робота приносить не лише прибуток, але й задоволення.

2. Історія Андрія. Від офісної роботи до фрілансу

Андрій працював графічним дизайнером у рекламному агентстві протягом п'яти років. Його робота включала розробку брендингу, створення рекламних матеріалів і підготовку контенту для різних медіа. Однак щодалі він став відчувати, що його творчий потенціал обмежений жорсткими рамками корпоративних завдань і постійним тиском клієнтів і керівництва. До того ж робочий графік не дозволяв Андрію присвячувати достатньо часу родині та улюбленим хобі.

Процес ухвалення рішення

Усвідомлення потреби в змінах. Андрій зрозумів, що йому потрібно більше свободи й можливості реалізовувати свої ідеї. Він хотів більше контролювати свій робочий графік і вибір проектів, з якими працює. Це підштовхнуло його до думки про фріланс – він міг би самостійно обирати клієнтів, працювати з проектами, які його дійсно цікавлять, і краще розподіляти свій час.

Аналіз ринку та підготовка. Андрій провів дослідження ринку фріланс-послуг у сфері графічного дизайну. І став аналізувати, які послуги найбільше затребувані, які платформи допомагають знайти клієнтів і які ставки пропонують фрілансери з його досвідом. Водночас хлопець оновив своє портфоліо, щоб воно відображало найкращі роботи за останні роки.

Оцінка ризиків і можливостей. Андрій усвідомлював, що фріланс пов'язаний з нестабільністю доходів і непередбачуваним робочим навантаженням. Однак він також убачав у цьому можливості для розвитку власного бренду й створення мережі постійних клієнтів. Хлопець вирішив, що перехід на фріланс відбуватиметься поступово: спочатку він почне брати невеликі замовлення у вільний від основної роботи час.

Старт фріланс-кар'єри. Андрій створив профілі на популярних фріланс-біржах, як-от Upwork і Freelancer, і почав шукати перші замовлення. Водночас він розповів про свій новий напрям роботи друзям і колишнім колегам, які могли б рекомендувати його послуги. Після того як Андрій зібрав кілька постійних клієнтів й отримав перші позитивні відгуки, він відчув, що готовий залишити офісну роботу.

Результат. Перехід на фріланс дав Андрію бажану свободу. Тепер він міг самостійно планувати свій день, працювати з клієнтами з різних країн та з проектами, які його справді цікавили. Завдяки хорошій репутації та якісному портфоліо він зміг забезпечити стабільний потік замовлень. Важливо, що тепер Андрій більше часу проводив з родиною і зміг розвивати свої хобі, що раніше було неможливо через щільний графік роботи.

Ці історії демонструють:

- для того щоб знайти ідеальну форму зайнятості, потрібно ретельно проаналізувати свої цінності, навички та ресурси, а також бути готовим до ризику та змін;
- перехід на фріланс може стати успішним рішенням для тих, хто прагне більше свободи, контролю над своїм часом і можливості реалізовувати власні ідеї.

Розв'язання питання щодо обрання своєї власної форми зайнятості варте того, щоб почати комфортний, захопливий новий етап у своєму житті.

Обрання правильної форми зайнятості може значно вплинути на ваш фінансовий добробут та стійкість. Важливо враховувати такі фактори, як рівень освіти, працелюбність, проактивність і старанність, які можуть вплинути на рівень заробітної плати або доходу від підприємницької діяльності.

СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

Метод «5 чому» допоможе виявити справжню мотивацію, цінності та внутрішні потреби, які стоять за вашим вибором. Оберіть для себе одну із цілей або одне з бажань (наприклад, «Я хочу стати лікарем») і поставте поспідовно п'ять питань «Чому?». Кожне питання формує основу для наступного питання. Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ознайомтеся з прикладом виконання цієї вправи.

<https://cutt.ly/qelYqedd>

ТОППОРАДА

Вибір своєї ідеальної роботи та ідеальної форми зайнятості насправді досить важке питання, бо потребує різних глибинних опрацювань і з'ясування справжніх мотивів. Плюс цей вибір безпосередньо впливає на все наше життя, і дуже не хотілося б у зрілому віці зіткнутися з питаннями, «а що я все-таки хочу робити в житті?» і «чим я взагалі все життя займаюся?». Тому варто прислухатися до себе, до своїх внутрішніх бажань і витратити вже зараз свій час, щоб віднайти цю важливу відповідь.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, виконайте онлайн-тест, який допоможе вам зіставити свої схильності, здібності, інтелект із різними професіями для найкращого вибору професії (використовуйте гугл-перекладач).

<https://www.16personalities.com/free-personality-test>

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Форма зайнятості повинна відповідати особистим потребам, здібностям і стилю життя людини. Вибір між фрілансом, підприємництвом чи стабільною роботою в компанії залежить від того, що приносить вам найбільше задоволення та забезпечує баланс між роботою і життям. Кожна з форм зайнятості має свої переваги та недоліки, тому доцільно аналізувати свої особисті пріоритети, фінансові можливості, навички, життєві обставини. Важливо враховувати як власні потреби, так і доступні ресурси для досягнення фінансової стабільності.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. Що дає вам найбільше задоволення? Які заняття вам подобаються? Це може бути хобі, волонтерська діяльність або будь-яка інша активність.

2. «Топ-10 моїх сильних сторін». Складіть список з десяти сильних сторін, які ви вважаєте своїми основними здібностями. Подумайте, як ці сильні сторони мо-

жуть бути використані в різних видах діяльності або професіях. Як ви можете їх поліпшити?

3. «Мої рольові моделі». Складіть список людей, якими ви захоплюєтеся (це можуть бути як відомі особистості, так і люди з вашого оточення). Запишіть, які якості та досягнення цих людей ви хотіли б наслідувати.

4. «Карта ресурсів». Створіть карту власних ресурсів. Ресурси можуть бути різного типу: знання, навички, контакти, час, енергія, матеріальні ресурси тощо. Ви повинні подумати про те, які із цих ресурсів уже маєте, а які – ще потрібно розвинути або отримати.

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. Напишіть есе на тему «Чому я хочу бути найманим працівником / підприємцем».

2. Проведіть опитування серед знайомих або колег про їхній досвід роботи як найманого працівника або підприємця та підготуйте коротку презентацію.

3. Розробіть план професійного розвитку для найманого працівника та підприємця, враховуючи їхні специфічні потреби та можливості.

ДУМКИ В ДОРОГУ

Найкращий керівник – той, хто має достатнє чуття, щоб обрати людей, здатних виконати потрібну роботу, і достатню стриманість, щоб не плутатися в них під ногами, тимчасом як вони її виконують.

Теодор Рузвельт,
американський політик,
президент США (1901–1909)

*Дякуємо вам, шановне учнівство.
Бажаємо вам обрати свою ідеальну
форму зайнятості, а ще краще –
перетворити ваше найулюбленіше хобі
на високооплачувану роботу.*

“

Твій кожний новий день –
найкращий для досягнення
твоїх цілей.

”

ТЕМА 6

ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА

§ 14. ЧОМУ ПОТРІБНО ПЛАТИТИ ПОДАТКИ

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

Податки є цінністю, яку ми платимо за послуги уряду, але це не має означати, що ми повинні залишати його жити за наш рахунок.

Мілтон Фрідман,
американський економіст

- Що, на вашу думку, означає словосполучення «послуги уряду»?
- Як визначити справедливий баланс між податками та послугами, які надає уряд?
- Чи існує межа, за якою податки втрачають свою «цінність» і стають «тягарем»?
- Як громадяни можуть контролювати ефективність використання податкових надходжень?

1. Що таке податки та яка їхня роль у формуванні суспільних благ

Суспільні блага – це товари чи послуги, які надаються державою і доступні для всіх громадян, незалежно від того, чи платять вони за них безпосередньо.

Прикладами суспільних благ є освіта, охорона здоров'я, національна оборона, дороги, громадський транспорт і правопорядок.

Основним джерелом доходу держави, за допомогою якого фінансуються ці суспільні блага, є податки (мал. 1).

Податки – обов'язкові платежі, які фізичні та юридичні особи сплачують до бюджету в розмірах і термінах, передбачених законодавством.

	Національна оборона	Фінансується за рахунок податків і захищає всіх громадян
	Дороги загального користування	Будуються та ремонтуються за рахунок податкових надходжень
	Освітлення вулиць	Приносить користь усім, хто проходить вулицею, незалежно від того, хто за це платив
	Освіта	Податки забезпечують фінансування державних шкіл, університетів, стипендій для студентів, програм навчання вчителів тощо
	Охорона здоров'я	Податки покривають витрати на державні лікарні, програми вакцинації, профілактичні заходи й страхування для малозабезпечених
	Інфраструктура	Дороги, мости, громадський транспорт і комунальні послуги фінансуються за рахунок податків

Мал. 1. Фінансування суспільних благ за рахунок податків

У США близько 21 % федерального бюджету витрачають на оборону, а систему громадських шкіл фінансують за рахунок місцевих податків на майно (це означає, що якість освіти в школах може варіюватися залежно від рівня доходів мешканців регіону).

Це демонструє, як податки безпосередньо впливають на доступність і якість суспільних благ.

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Уявіть, що кожний з вас отримує зарплату й сплачує податки. Вам потрібно провести «аукціон суспільних благ» і вирішити, а можливо навіть «поторгуватися», на які суспільні блага (дороги, школи, лікарні) ліпше витратити зібрані кошти. Це дасть вам уявлення про процес ухвалення рішень щодо розподілу податкових надходжень.

ОБГОВОРЮЄМО

Як ви думаєте, коли саме з'явилися податки? У якому вигляді сплачувались податки? Як саме держава стягувала податки з населення?

Податки існують з давніх часів, ще з перших цивілізацій. Історія податків налічує тисячі років та охоплює різні форми збору ресурсів від населення на користь держави. Можна сказати, що податки існують з того моменту, як утворилося організоване людське суспільство (мал. 2).

У Давньому Єгипті податки сплачували у вигляді частини врожаю або праці на будівництві пірамід та інших великих проєктів.

У Давньому Римі громадяни платили різні податки на майно, доходи, а також непрямі податки на товари та послуги. Часто такі податки стягували для фінансування військових походів і розширення імперії.

На українських землях податки існували ще за часів України-Русі. Одним з найвідоміших видів податків була «данина», яку збирали князі з підвладних земель. Цікаво, що в ті часи податки часто сплачували не лише грошима, але й натуральними продуктами, як-от: хутро, мед, зерно та риба.

За часи середньовіччя у Європі селяни сплачували податки у вигляді врожаю або праці на землі феодала. До того ж формою податку була церковна десятина.

Податки завжди були одним з інструментів впливу на населення та його контролю, наприклад, у XVI ст. в Англії ввели податок на бороди, що демонструє, як податки використовували для регулювання соціальної поведінки.

Мал. 2. Податки давніх часів

Основні цілі стягнення податків

Наповнення бюджету: податки складають основну частину доходів державного бюджету. За їх допомогою фінансують бюджетні установи: лікарні, школи, інші соціальні заклади.

Розподіл: гроші перерозподіляють між тими, хто їх має, та тими, хто їх потребує (безробітні, пенсіонери, особи з інвалідністю тощо).

Регулювання: деякі види продуктів роблять дорожчими за рахунок податків (акцизи на алкоголь та цигарки), а деякі, навпаки, здешевлюють (пільги для електромобілів, деякі види сільськогосподарських продуктів). Це допомагає здешевлювати корисні продукти та дорожчувати шкідливі.

Податки відіграють важливу роль у функціонуванні держави, без податків не зможуть функціонувати освіта, армія, правоохоронні органи, дитячі садки, лікарні, бібліотеки, також не прибиратимуть вулиці, не вивозитимуть сміття, не працюватимуть громадський транспорт та освітлення вулиць.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

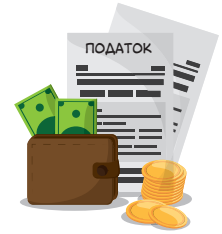
У деяких країнах ухилення від сплати податків ставлять нарівні з такими злочинами, як убивство чи державна зрада.

РОЛЬОВА GRA. ПОДАТКИ В КРАЇНІ X

Об'єднайтеся в чотири групи. Кожна з груп обирає свою роль: 1 група) громадяни; 2 група) урядовці; 3 група) податкові інспектори; 4 група) підприємці. Групи обговорюють і вирішують, як у вигаданій державі X збирати податки, на що витратити та які наслідки можуть бути в разі ухилення населення від сплати податків.

2. Які види податків існують у різних країнах

Податкові системи різних країн можуть значно відрізнятися одна від одної через історичні, економічні, культурні та політичні фактори. Нижче наведено деякі приклади податкових систем різних країн світу, а також цікаві факти про податки.

→ **Швеція:** має одну з найвищих у світі ставок податку на доходи у світі (до 57 %), але громадяни охоче сплачують податки завдяки високому рівню соціальних послуг, як-от: безкоштовна освіта та медицина.

→ **ОАЕ (Об'єднані Арабські Емірати):** до недавнього часу в ОАЕ не було податку на доходи фізичних осіб, що приваблювало іноземних працівників. Однак уряд запровадив податок на додану вартість (ПДВ) в 2018 р., щоб диверсифікувати джерела доходів, не пов'язані з нафтою.

→ **Німеччина:** відома своїм податком на церкву (Kirchensteuer), який сплачують члени офіційно визнаних релігійних громад. Цей податок використовують для фінансування церков і релігійних установ.

→ **Японія:** має податок на собак, кошти від якого йдуть на утримання притулків для тварин.

→ **Нідерланди:** мають податок на забруднення води, що стимулює екологічно відповідальну поведінку.

→ **Сінгапур:** відомий своїм низьким податковим навантаженням. Податкова система Сінгапура розроблена так, щоб залучати іноземні інвестиції, тому країна запроваджує різні податкові стимули для компаній, що створюють робочі місця та інвестують у країну.

→ **Франція:** має одну з найвищих у Європі ставок податку на додану вартість (ПДВ). У країні діють прогресивні податки на доходи

(що вище дохід, то більше податок) фізичних осіб, податки на спадщину та податки на багатство. Одним із цікавих історичних податків у Франції був податок на сіль, відомий як «габель», що був дуже непопулярний серед населення.

→ *США*: податкова система сформувалася протягом століть, і вона включає федеральні, штатні та місцеві податки. Одна з найвідоміших подій в історії США, пов'язана з податками, – це Бостонське чаювання (1773 р.). Це був протест проти британського податку на чай, що стало одним з каталізаторів Американської революції.

→ *Велика Британія*: відома багатою історією оподаткування, включаючи середньовічні податки, як-от «подушний податок» (poll tax), який стягували з кожного дорослого, незалежно від доходу. Подушний податок став однією з причин Селянського повстання 1381 р. Один із цікавих податків у Великій Британії був запроваджений у XVIII ст. – податок на вікна, який стимулював багатьох людей замурувати свої вікна, щоб зменшити розмір податкового зобов'язання.

→ *Катар*: одна з країн з найнижчим податковим навантаженням у світі. У країні немає податку на доходи фізичних осіб і ПДВ був введений лише недавно. Податкова система країни побудована на експорті нафти та газу, що дозволяє державі фінансувати свої видатки без великих податкових ставок.

У деяких країнах, наприклад у Греції, ухилення від сплати податків є дуже значною проблемою. Це призводить до дефіциту державного бюджету й створює навантаження на економіку. Нещодавно уряд Греції впровадив суворіші закони та покарання для боротьби із цим явищем.

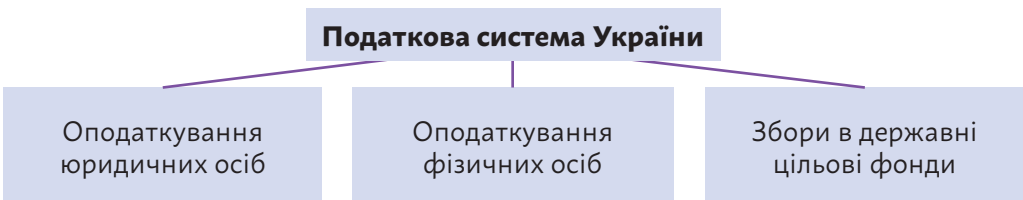
СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

Розробіть податкову систему для країни X, урахувавши такі питання: 1) які види податків будуть введені й чому?; 2) як збираєтеся використовувати зібрані податки для забезпечення суспільних благ?; 3) як плануєте запобігти ухиленню від сплати податків?

3. Як сформована податкова культура України

Податкова система України – це сукупність податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які сплачуються платниками податків до бюджету держави або місцевих бюджетів. Вона регулюється Податковим кодексом України, який був ухвалений у 2010 р. та встановлює правила обчислення, сплати, адміністрування та контроль за сплатою податків.

Податкову систему України можна подати у вигляді трьох основних підсистем (мал. 3):

Мал. 3. Податкова система України

Виокремлюють такі особливості української податкової системи:

- спрощена система оподаткування для малого бізнесу;
- податкові пільги для окремих галузей (військово-оборона сфера, сільське господарство);
- основні податки в Україні мають пропорційний характер (середня податкова ставка залишається незмінною, незалежно від розмірів доходу) або прогресивний характер (середня ставка проценту підвищується в міру зростання доходу);

• адміністрування податків. Податкова система України є централізованою і контролюється Державною податковою службою України.

Існують електронні сервіси для подання податкових декларацій, що спрощує процес взаємодії платників податків з державою.

Основні проблеми та виклики, з якими стикається податкова система, це: корупція, недостатня ефективність адміністрування податків, ухилення від сплати податків і тіньова економіка. Крім того, складність податкового законодавства часто спричиняє труднощі в його розумінні та виконанні.

Податкова культура відображає загальне ставлення суспільства до сплати податків і взаємодії з податковими органами. В Україні податкова культура ще перебуває на стадії розвитку, що обумовлено історичними, економічними та соціальними факторами.

Основні риси податкової культури в Україні

- Історично низький рівень довіри до державних інституцій, що впливає на готовність сплачувати податки.
- Поступове впровадження електронних сервісів (наприклад, електронний кабінет платника податків), що сприяє підвищенню податкової культури.
- Освітні програми та кампанії з підвищення фінансової грамотності поступово змінюють ставлення українців до сплати податків.

Більшість громадян намагається мінімізувати свої податкові зобов'язання, часто використовуючи для цього легальні та нелегальні методи.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

- **Корупція** → Зловживання службовим становищем, хабарництво, нецільове використання коштів

Наслідки	Рішення
Зниження довіри до податкових органів, втрата бюджетних надходжень	Посилення антикорупційних заходів, прозорість процесів, автоматизація для зменшення людського фактору

- **Недостатня ефективність адміністрування податків** → Складні бюрократичні процедури, недостатня цифровізація

Наслідки	Рішення
Витрати часу та ресурсів як для платників податків, так і для держави	Подальша диджиталізація, спрощення процедур, навчання персоналу

- **Ухилення від сплати податків** → Використання схем для мінімізації податків, неповне декларування доходів

Наслідки	Рішення
Недоотримання бюджетом коштів, нерівні умови для бізнесу	Удосконалення системи моніторингу, посилення відповідальності, освітні програми

- **Тіньова економіка** → Значна частка економічної діяльності поза офіційним обліком

Наслідки	Рішення
Викривлення економічних показників, недоотримання податків	Стимули для легалізації, спрощення ведення бізнесу, посилення контролю

- **Складність податкового законодавства** → Часті зміни, неоднозначні трактування, складні формулювання

Наслідки	Рішення
Труднощі у виконанні податкових зобов'язань, помилки у звітності	Спрощення законодавства, стабільність правил, роз'яснювальна робота

- **Низька податкова культура** → Недостатнє розуміння важливості сплати податків

Рішення	Освітні програми, прозорість використання податкових надходжень
---------	---

- **Нерівномірне податкове навантаження** → Деякі сектори економіки мають непропорційно високе чи низьке навантаження

Рішення	Перегляд податкових ставок і пільг для забезпечення справедливості
---------	--

- **Міжнародна податкова конкуренція** → Потреба балансу між привабливістю для інвесторів і достатніми надходженнями

Рішення	Гнучка податкова політика, міжнародне співробітництво
---------	---

Мал. 4. Основні проблеми та виклики податкової системи України

Загалом спостерігається поступовий прогрес у розвитку податкової культури українців, але все ще залишається багато простору для вдосконалення як з боку держави, так і з боку громадян.

ЗАВДАННЯ

Ознайомтеся з інформацією, поданою на мал. 4. Обговоріть основні проблеми податкової системи України та дайте відповіді на такі запитання: 1) як корупція в податковій сфері впливає на економічний розвиток країни?; 2) у який спосіб можна стимулювати бізнес до чесною сплати податків?; 3) як зменшити частку тіньової економіки в Україні?

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

Проаналізуйте основні статистичні дані та зробіть висновки, про що вони свідчать.

Електронні сервіси. У 2022 р. через електронний кабінет платника податків було подано понад 95 % податкових декларацій.

Тіньова економіка. За оцінками Міністерства економіки України, рівень тіньової економіки у 2022 р. склав близько 32 % від офіційного ВВП.

Податкова культура. За даними опитування, проведеного в 2022 р., близько 70 % українців вважають сплату податків громадянським обов'язком, що на 5 % більше, ніж у 2021 р.

Спрощена система оподаткування. На початок 2023 р. кількість фізичних осіб-підприємців на спрощеній системі оподаткування зросла до 2,1 млн осіб.

Цифровізація. У 2022 р. понад 80 % податкових послуг стали доступними онлайн.

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

В Україні спостерігається низький рівень добровільної сплати податків. Багато людей ухиляються від сплати податків або використовують схеми для мінімізації своїх податкових зобов'язань. Подумайте, як досягти добровільного сплачування податків. Поясніть: 1) у чому причина такої низької довіри; 2) запропонуйте шляхи розв'язання ситуації.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, перегляньте можливі відповіді на поставлені запитання та порівняйте їх з вашими.

<https://cutt.ly/telYwiaB>

ТОППОРАДА

Навчайтеся розуміти основи податкової системи з молодого віку. Знання про те, як працюють податки, допоможе вам краще управляти своїми фінансами в майбутньому. Якщо ви отримуєте дохід, наприклад від підробітку чи малого бізнесу, переконайтеся, що знаєте, які податки вам потрібно сплатити. І завжди пам'ятайте, що податки – це ваш внесок у розвиток суспільства та майбутнього вашої країни.

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Податки є важливою частиною економічної політики будь-якої держави. Вони фінансують суспільні блага, забезпечують перерозподіл доходів і стимулюють економічне зростання. Кожна країна має свою унікальну податкову систему, яка відбиває її історичні, соціальні та економічні реалії.

В Україні все ще існує проблеми ухилення від сплати податків і тіньової економіки, хоча уряд активно бореться із цими явищами шляхом цифровізації податкових процесів, реформи податкової служби та запровадження прозоріших податкових процедур.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. Дослідіть один з історичних податкових бунтів (наприклад, Бостонське чаювання або повстання Вота Тайлера). Напишіть коротке есе, що пояснює

причини, хід і наслідки цього бунту. Як цей випадок вплинув на подальший розвиток податкових систем?

2. Дослідіть кейс про суттєві зміни в податковому законодавстві будь-якої країни (наприклад, реформа ПДВ в Індії або податкова реформа в США). Розгляньте, які наслідки мали ці зміни для економіки та громадян. Напишіть короткий аналіз, як податкові зміни вплинули на малий бізнес, великі корпорації та звичайних громадян.

3. Як ви розумієте такий вислів давньогрецького мислителя Платона: «Коли громадяни стають багатшими та хочуть платити менше податків, держава деградує».

4. Розгляньте конкретний податок (наприклад, податок на солодкі напої або податок на тютюн) і дослідіть, як він впливає на поведінку людей: яка мета цього податку? Як цей податок може змінювати споживчі звички або поведінку громадян? Які є аргументи «за» і «проти» цього податку? Напишіть есе або створіть постер, що аналізує вплив обраного податку на поведінку людей і його ефективність у досягненні поставлених цілей.

5. Порівняйте податкові системи двох країн (наприклад, Швеції та Сінгапура). Чим ці системи відрізняються одна від одної? Які переваги та недоліки кожної системи? Як податкова система кожної країни впливає на рівень життя її громадян? Яка система, на вашу думку, є справедливішою і чому? Складіть порівняльну таблицю.

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. Створіть настільну гру «Від податку до блага», у якій гравці проходять шлях від сплати податків до отримання суспільного блага, стикаючись з різними сценаріями.

2. Візьміть інтерв'ю «Думки про податки» у своїх батьків або родичів чи знайомих про їхній досвід щодо сплати податків і ставлення до податкової системи. Заздалегідь складіть список запитань, проведіть інтерв'ю і напишіть короткий звіт, у якому проаналізуйте думки інтерв'ююваних про податки та їх важливість для суспільства.

ДУМКИ В ДОРОГУ

Податки — ціна, яку ми сплачуємо за можливість жити в цивілізованому суспільстві.

Олівер Вендел Холмс-молодший,
американський юрист, суддя Верховного суду

*Дякуємо вам, шановне учнівство.
Нехай ваше розуміння податків
допоможе вам стати відповідальними
громадянами та досвідченими
управителями своїх коштів.*

§ 15. ЯК ОБРАХОВУЮТЬ ПОДАТКИ ТА ЯКІ НАСЛІДКИ ЇХ НЕСПЛАТИ

Податки ніколи не знижують навантаження на громадян. Вони лише розподіляють його по-іншому.

Герберт Гувер,
американський політик

- Як ви розумієте зміст висловлювання?
- Як ви думаєте, які види податків найбільше впливають на громадян?
- Як податкова політика впливає на економічну нерівність у суспільстві?
- Чи є країни, де податкова система працює краще, ніж в інших? Що можна запозичити з їхнього досвіду?

1. Які основні характеристики податку

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Софія працює бухгалтером в українській компанії та отримує офіційну заробітну плату. Щомісяця її зарібок проходить через систему оподаткування. Як найманий працівник Софія отримує заробітну плату, з якої автоматично утримуються такі податки:

- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 18 % від загальної суми заробітної плати;
- військовий збір – 5 % від заробітної плати;
- єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який у розмірі 22 % сплачує роботодавець, але його також утримують із заробітної плати перед тим, як нарахувати остаточний розмір зарплати.

Після всіх утримань Софія отримує «чисту» заробітну плату на свій банківський рахунок.

Оскільки Софія отримує лише офіційний дохід із заробітної плати і не має додаткових доходів, її роботодавець сплачує всі необхідні

податки від її імені. Однак якби Софія, наприклад, мала додатковий дохід від фрілансерської діяльності або від здачі квартири в оренду, їй потрібно було б самостійно подавати річну податкову декларацію.

Припустімо, Софія вирішила здавати в оренду свою квартиру. У цьому разі вона повинна щорічно декларувати свій додатковий дохід і сплачувати:

- ПДФО – 18 % від доходу від оренди;
- військовий збір – 5 % від цього доходу.

Спробуємо з'ясувати, що може бути об'єктом оподаткування.

Об'єкт оподаткування – економічна категорія або явище, з яких обчислюється податок.

Об'єктом оподаткування може бути дохід, прибуток, майно, вартість товарів або послуг, кількість сировини, інші фінансові показники, що відображають здатність платника до сплати податків. Наприклад, у разі податку на доходи фізичних осіб об'єктом оподаткування є дохід фізичної особи.

Водночас один об'єкт не може бути об'єктом оподаткування по декількох податках одного виду. Це, однак, не забороняє використовувати об'єкт при оподаткуванні податками різного виду.

Ставка податку – величина податкового обов'язку, що визначається як відсоток від бази оподаткування або як фіксована сума за певний обсяг об'єкта оподаткування.

Ставка податку може бути пропорційною (однаковий відсоток для всіх платників), прогресивною (зростає зі зростанням об'єкта оподаткування) або регресивною (зменшується зі зростанням об'єкта оподаткування).

Податковий період – період часу, за який обчислюється і сплачується податок.

Податковий період може бути різним для різних видів податків: місячним, квартальним, піврічним або річним. Наприклад, податок на доходи фізичних осіб може сплачуватися щомісячно, а податок на прибуток підприємств – щоквартально.

ЗАВДАННЯ

Уявіть, що ви працюєте й отримуєте заробітну плату 20 000 грн на місяць. Ставка податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) в Україні становить 18 %, а військовий збір – 5 %. Який об'єкт оподаткування для ПДФО? Розрахуйте суму ПДФО та військового збору, яку ви сплатите за місяць. Яка сума «чистої» заробітної плати залишиться після сплати податків?

Об'єкт оподаткування для ПДФО: заробітна плата, тобто 20 000 грн

Сума ПДФО: $20\,000 \times 18\% = 3600$ грн

Сума військового збору: $20\,000 \times 5\% = 1000$ грн

«Чиста» заробітна плата: $20\,000 - 3600 - 1000 = 15\,400$ грн

ЗАВДАННЯ

Олена здає квартиру в оренду, і її місячний дохід від оренди складає 15 000 грн. Вона сплачує податки раз на рік. Ставка ПДФО для доходів від оренди – 18 %, військовий збір – 5 %.

1. Який період оподаткування для Олени?
2. Яка річна сума доходу Олени від оренди?
3. Скільки податків Олена має сплатити за рік?

Розв'яжіть задачу. Перейшовши за посиланням або QR-кодом, перевірте відповіді.

<https://cutt.ly/7elYqfUX>

Розгляньмо основні характеристики податків (мал. 4). Саме ці характеристики визначають природу податків та їхню роль у фінансовій системі держави.

Основні характеристики податків

- ✓ **Обов'язковість**
- ✓ **Безоплатність**
- ✓ **Безповоротність**
- ✓ **Публічність**
- ✓ **Регулярність**
- ✓ **Законодавча регламентація (Податковий кодекс)**
- ✓ **Оподаткування на основі доходу, майна чи споживання**
- ✓ **Фіскальна та регулювальна функції**

Мал. 4. Основні характеристики податків

2. Хто платить податки. Які види податків існують в Україні

В Україні податки платять як фізичні, так і юридичні особи.

1. Фізичні особи

• **Працівники та громадяни.** Усі громадяни України, а також іноземці, які працюють на території України, сплачують податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) зі своєї зарплати або інших доходів (від оренди майна, продажу нерухомості, дивідендів тощо).

• **Приватні підприємці (ФОП).** Приватні підприємці сплачують єдиний податок (за спрощеною системою оподаткування) або податок на доходи фізичних осіб, а також єдиний соціальний внесок (ЄСВ) залежно від обраної форми діяльності.

• **Самозайняті особи.** Це особи, які займаються незалежною професійною діяльністю (наприклад, адвокати, нотаріуси) і сплачують податки на доходи фізичних осіб та ЄСВ.

2. Юридичні особи

• *Компанії та підприємства.* Юридичні особи, які здійснюють комерційну діяльність, сплачують податок на прибуток підприємств (ПнП) або єдиний податок, якщо вони зареєстровані як платники єдиного податку. Вони також зобов'язані сплачувати податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок, екологічний податок, якщо це стосується їхньої діяльності.

• *Державні та комунальні підприємства.* Сплачують податки на прибуток, ПДВ, акцизи та інші податки нарівні з приватними підприємствами.

3. Іноземні громадяни та компанії

• *Іноземці, які отримують доходи в Україні.* Вони також підлягають оподаткуванню на доходи, отримані в Україні, і зобов'язані сплачувати податки на тих самих умовах, що й українські громадяни та резиденти.

• *Іноземні компанії.* Якщо вони отримують доходи з джерел в Україні (наприклад, доходи від оренди майна, дивіденди, роялті), вони також зобов'язані сплачувати податки в Україні.

4. Роботодавці

• Роботодавці зобов'язані сплачувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ) за кожного найманого працівника. Цей внесок надходить до фонду соціального страхування для покриття витрат на пенсії, страхування на випадок безробіття та інші соціальні виплати.

5. Споживачі

• Споживачі також фактично сплачують непрямі податки, як-от ПДВ та акцизний податок, коли купують товари чи послуги. Ці податки включаються в ціну товарів і послуг.

Отже, податки в Україні сплачують всі категорії суб'єктів – як фізичні, так і юридичні особи, незалежно від громадянства або форми власності, якщо вони ведуть діяльність або отримують доходи на території України.

ОБГОВОРЮЄМО

Як ви вважаєте, які функції виконують податки як для держави, так і для людини особисто? Що, на вашу думку, може відбутися з країною, якщо люди не платитимуть податки? Які види податків ви знаєте? Наведіть приклади.

Основні види загальнодержавних і місцевих податків і зборів

Загальнодержавні податки та збори – податки, які встановлюються центральними органами державної влади та є обов'язковими на всій території країни.

В Україні до загальнодержавних податків і зборів належать:

- податок на додану вартість (ПДВ): 20 % (основна ставка), непрямий податок, який сплачується в разі купівлі товарів і послуг;
- акцизний податок: податок на окремі товари (алкоголь, тютюн, паливо), який спрямований на зниження споживання шкідливих товарів і водночас є важливим джерелом доходів для державного бюджету;

- податок на прибуток підприємств (ПнП): 18 %, сплачується юридичними особами з отриманого прибутку;
- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО): 18 %, стягується з доходів громадян, включаючи зарплату, інвестиційні доходи, доходи від підприємницької діяльності тощо;
- єдиний соціальний внесок (ЄСВ): 22 % від зарплати, сплачується з фонду оплати праці роботодавцями та самозайнятими особами для фінансування соціальних фондів, як-от: пенсійний фонд, фонд соціального страхування тощо;
- митні збори;
- екологічний податок;
- рентна плата (за користування природними ресурсами);
- військовий збір: 5 %.

Місцеві податки та збори – податки, які встановлюються місцевими органами влади та сплачуються винятково в межах конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

В Україні до місцевих податків і зборів належать:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- єдиний податок (для суб'єктів малого підприємництва);
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір;
- транспортний податок;
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

В Україні існують екологічні податки, наприклад, податок на викиди забруднювальних речовин в атмосферу та податок на утворення відходів. Ці податки покликані стимулювати підприємства до більш екологічного ведення діяльності.

У великих туристичних містах України, як-от Київ, Львів, Одеса, діє туристичний збір, який сплачують туристи під час проживання в готелях. Цей податок призначений на розвиток місцевої інфраструктури та поліпшення умов для туристів.

У нашій країні є також податок на розкіш: він поширюється на власників дорогих автомобілів і нерухомості, площа якої перевищує певні ліміти.

В інтернеті існує безліч онлайн-калькуляторів, які допомагають розрахувати податки із заробітної плати, відпускних, лікарняних, декретних тощо.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ви можете ознайомитися з одним з таких калькуляторів.

<https://uteka.ua/ua/calculator/salary-calculator>

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Придумайте і складіть задачу, де ви власник дорогого нерухомого майна. Перейшовши за посиланням або QR-кодом, визначте суму податків, які ви повинні сплатити.

<https://tax.gov.ua/calculator/realty>

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

Розгляньте приклад завдання на обрахування податку підприємця, складіть схожу задачу та розв'яжіть її.

Задача. Підприємець Володимир має місячний дохід від свого бізнесу в розмірі 50 000 грн. Він перебуває на єдиному податку, ставка якого становить 5 %. Податковий період для єдиного податку – кварталний.

1. Який об'єкт оподаткування у Володимира?
2. Яка сума податку, що Володимир повинен сплачувати щоквартально?
3. Скільки Володимир сплатить за рік, якщо його дохід залишається стабільним?

Розв'язання

Об'єкт оподаткування: дохід Володимира (50 000 грн на місяць)

Квартальний дохід: $50\,000 \times 3 = 150\,000$ грн

Сума податку за квартал: $150\,000 \times 5\% = 7500$ грн

Сума податку за рік: $7500 \times 4 = 30\,000$ грн

Крім обов'язку сплачувати податки, люди можуть також розраховувати на податкові знижки.

Податкові знижки – суми, на які може бути зменшена загальна сума оподаткованого доходу фізичної особи.

Податкові знижки дають змогу зменшити податкове навантаження на громадян і стимулювати певні види економічної активності або соціально значущу поведінку. В Україні право на податкову знижку мають, зокрема, особи, які:

- оплачують навчання (за себе або за членів своєї сім'ї);
- оплачують іпотечний кредит;
- здійснюють витрати на страхування життя чи добровільне медичне страхування;
- оплачують репродуктивні технології чи лікування;
- роблять благодійні внески до неприбуткових організацій.

Повернімося до історії Софії (с. 146) та уявімо, що Софія також має право на податкову знижку.

Наприклад, вона навчається в аспірантурі й має витрати на освіту. Щороку вона подає податкову декларацію, щоб отримати податкову знижку за навчання. Це дозволяє їй зменшити оподатковуваний дохід на суму витрат на освіту, що знижує суму податку, який вона має сплатити за рік.

СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

Вибір податкової знижки. Уявіть, що ви є працівником, який нещодавно почав отримувати офіційну заробітну плату, і настав час подати вашу першу податкову декларацію. Ви дізналися, що маєте право на податкові знижки, які можуть зменшити суму вашого податкового зобов'язання.

У вас є такі можливі податкові знижки:

- **Знижка на навчання.** Ви сплачуєте курси підвищення кваліфікації у своєму університеті на суму 8000 грн на рік.

- *Знижка на іпотеку.* Ви сплачуєте іпотеку за квартиру, і річні витрати на відсотки становлять 15 000 грн.
- *Знижка на медичні витрати.* Ви витратили 5000 грн на лікування в приватній клініці.
- *Знижка на благодійні внески.* Ви пожертвували 2000 грн місцевому благодійному фонду.

Оцініть кожну податкову знижку та поміркуйте, як вона може вплинути на вашу податкову декларацію. Які витрати є найзначнішими? Оберіть найбільш прийнятну знижку та аргументуйте своє рішення.

Підказки

- Що для вас важливіше – освіта, житло, здоров'я чи благодійність?
- Чи є якась знижка, що принесе вам користь у довгостроковій перспективі?

3. До чого може призвести несплата податків

Відповідальність за несплату податків може включати адміністративні, фінансові та кримінальні санкції.

Основні види відповідальності

- *Фінансові санкції* (штрафи та пені). За несвоєчасну сплату податків нараховуються штрафи у визначеному розмірі від суми податку, який не було сплачено. Пеня нараховується за кожний день прострочення платежу.

- *Адміністративна відповідальність.* Це штрафи, що накладаються на посадових осіб підприємств або фізичних осіб – підприємців за порушення податкового законодавства (наприклад, за ведення податкової документації з порушеннями).

- *Кримінальна відповідальність.* Застосовується в разі умисного ухилення від сплати податків у значних або особливо значних розмірах. Може передбачати не лише штрафи, але й позбавлення волі.

Несплата податків може мати серйозні наслідки для особи або бізнесу, включаючи репутаційні ризики, збільшення фінансового навантаження через штрафи та пені, а також можливе переслідування з боку правоохоронних органів.

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Мінідебати про наслідки несплати податків. Об'єднайтеся у дві групи. 1 група виступатиме з позиції держави та суспільства, пояснюючи, чому важливо сплачувати податки та до яких наслідків може призвести їх несплата. 2 група представлятиме громадян, які ухиляються від сплати податків та аргументують свої рішення (навіть якщо ці аргументи не обов'язково морально правильні). Після дебатів обговоріть, як змінилася ваша точка зору на цю тему.

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

У вашому місті є популярний підприємець Олексій, який володіє кафе. Заклад відомий своїми смачними стравами та приємним сервісом. Проте нещодавно стало відомо, що Олексій ухиляється від сплати податків, не декларуючи частину своїх доходів.

Перелічіть можливі причини, чому Олексій може ухилятися від сплати податків. Наприклад, бажання збільшити прибуток, незрозуміння податкової системи, відсутність почуття відповідальності перед громадою. Запропонуйте дві-три конкретні дії або стратегії, які могли б допомогти розв'язати цю проблему й мотивувати Олексія сплачувати податки. Наприклад, організація інформаційної кампанії про важливість податків, створення податкових інспекцій, що перевіряють бізнеси на чесність, або пропозиція знижок на податки для бізнесів, які роблять благодійні внески.

ТОППОРАДА

Податки – це не просто цифри на папері, а спосіб, яким ви можете впливати на світ навколо вас. Уявіть, що кожна гривня, сплачена як податок, допомагає фінансувати школи, лікарні, дороги, армію та багато іншого. Подумайте про податки як про інвестицію в майбутнє – ваше власне й вашої громади. А ще, дізнавшись більше про податкову систему, ви зможете краще керувати своїми фінансами, коли подорослішаєте, і навіть скористатися податковими знижками та пільгами для досягнення своїх фінансових цілей.

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Основні види податків в Україні включають загальнодержавні, як-от: податок на додану вартість (ПДВ) і податок на прибуток (ПнП), а також місцеві податки, як-от: податок на нерухомість і земельний податок. Податкові знижки допомагають зменшити податкове навантаження, а несплата податків може призвести до юридичних і фінансових наслідків, зокрема штрафів і пені.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. Ставка податку на доходи становить 18 %. Якщо ваш місячний дохід 10 000 грн, розрахуйте суму податку, яку вам потрібно сплатити за 6 місяців.
2. Візьміть реальний фіскальний чек, у якому вказані різні податки. Це може бути чек з магазину або кафе. На чеку знайдіть та позначте всі рядки, що містять інформацію про податки. Це може бути податок на додану вартість (ПДВ) або акцизний збір. Визначте загальну суму податків, що вказана на чеку. Перевірте, чи правильно підраховані податки відповідно до зазначених ставок.
3. Складіть таблицю, у якій запишіть загальнодержавні та місцеві податки. Для кожного податку вкажіть, що він фінансує (освіта, охорона здоров'я, дороги тощо). Оберіть один загальнодержавний і один місцевий податок та схарактеризуйте, як ці податки впливають на життя громадян.
4. Уявіть, що ви маєте право на податкову знижку в розмірі 5 % від вашого річного доходу в 60 000 грн. Розрахуйте, яку суму податкової знижки ви отримаєте. Як податкові знижки можуть вплинути на ваші фінансові плани?

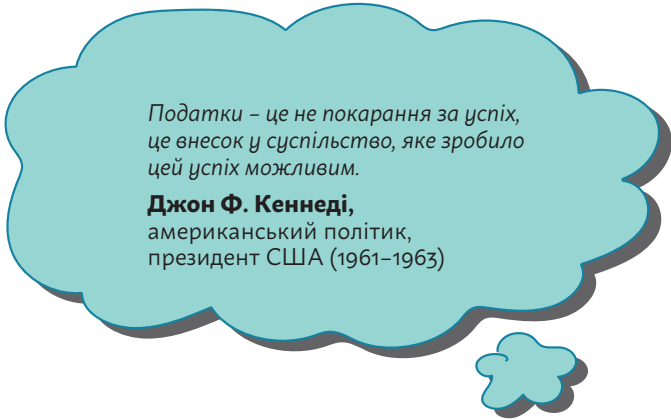
5. Уявіть, що ви не сплатили податки вчасно. Назвіть можливі юридичні та фінансові наслідки, які можуть виникнути внаслідок цього. Що робити, якщо ви прострочили термін сплати податків?

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. Дізнайтесь, які місцеві податки існують у вашому місті та як вони допомагають у розвитку вашого міста чи громади. Напишіть коротку доповідь.

2. Розіграйте сценку з кимось зі своїх шкільних друзів, де перша особа є податковим інспектором, а друга – платником податків, який намагається пояснити причини несплати. Обговоріть, як можна уникнути цих ситуацій і що робити в разі виникнення податкових проблем. Напишіть коротке есе на тему «Чому важливо сплачувати податки?».

ДУМКИ В ДОРОГУ

*Податки – це не покарання за успіх,
це внесок у суспільство, яке зробило
цей успіх можливим.*

Джон Ф. Кеннеді,
американський політик,
президент США (1961–1963)

*Дякуємо вам, шановне учнівство.
Бажаємо вам усвідомити роль податків у підтримці
державних послуг і соціальних програм, а також
розвинути фінансову грамотність,
щоб ваші фінансові рішення в майбутньому
були обґрунтованими.*

“

Не просто мрій про успіх,
працюй заради нього!

”

ТЕМА 7

КУЛЬТУРА БЛАГОДІЙНОСТІ

§ 16. НОВИЙ СТИЛЬ ЖИТТЯ – СИЛА ДОБРОТИ: ЯК БЛАГОДІЙНІСТЬ ЗМІНЮЄ СВІТ

 Благодійність не в тому, щоб дати більше, ніж ти можеш, а в тому, щоб дати те, що може змінити життя іншого.

Анна Квіндлен,
американська письменниця

- Як ви розумієте вислів «дати те, що може змінити життя іншого»? Як це відрізняється від простої фінансової допомоги?
- Які конкретні приклади благодійності можуть ілюструвати ідею, що благодійність – це не лише про матеріальні речі, а й про справжню підтримку та допомогу?
- Як можна визначити, що саме є найкориснішим і найзмістовнішим для тих, кому ви намагаєтеся допомогти?

1. Що таке благодійність та які її види

Благодійність – добровільна безкорислива допомога, спрямована на підтримку тих, хто її потребує, або на розв'язання соціальних проблем.

Значення благодійництва полягає в його здатності розв'язувати соціальні проблеми, підтримувати незахищені верстви населення, а також сприяти розвитку суспільства загалом. Благодійність формує культуру взаємодопомоги й співчуття, допомагає створювати більш справедливе та чуйне суспільство.

Роль і значення благодійності

- 1. Соціальна підтримка:**
допомагає вразливим групам населення.
- 2. Розв'язання проблем:**
сприяє подоланню суспільних викликів.
- 3. Розвиток громад:**
зміцнює локальні спільноти.
- 4. Культурний розвиток:**
підтримує мистецтво, освіту, науку.
- 5. Екологічний захист:**
сприяє збереженню довкілля.
- 6. Формування цінностей:**
розвиває емпатію та соціальну відповідальність.

ОБГОВОРЮЄМО

Розкажіть про відомі вам приклади благодійності. Якщо ви безпосередньо брали участь у благодійних акціях, розкажіть про ваш досвід. Оцініть роль благодійності в сучасному світі.

Розрізняють такі напрями та види благодійництва (мал. 1):

Мал. 1. Види благодійності

Кожний вид благодійності відіграє важливу роль у створенні більш справедливого та підтримувального суспільства. Благодійність заснована як на волонтерській, так і на професійній діяльності благодійників, благодійних організацій і фондів.

Специфічними формами благодійництва є меценатство й спонсорство. Така підтримка надається не лише тим, хто живе за межею бідності, але й тим людям (громадським активістам, фахівцям, представникам творчих професій, учням і студентам) та організаціям, котрі відчувають нестачу в коштах для виконання індивідуальних, професійних, культурних, суспільних завдань.

ЗАВДАННЯ

Поясніть своїми словами, як ви розумієте основні принципи благодійництва: *актуальність, добровільність, індивідуальна фінансова спроможність, адресність, прозорість, підзвітність, відповідальність, ефективність, етичність, цільова спрямованість, співпраця, стійкість.*

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ознайомтеся, як працює український благодійний фонд «Повернись живим».

<https://cutt.ly/bePalhNR>

Одна з форм благодійності – волонтерство. Волонтерство можна розглядати як форму благодійності, але воно має свої унікальні особливості. Волонтерство більше фокусується на наданні особистого часу й навичок, тимчасом як благодійництво пов'язане з матеріальною підтримкою і фінансами.

Волонтерство – активна діяльність, у якій люди добровільно віддають свій час, енергію та навички для допомоги іншим або для виконання певних суспільно корисних завдань.

Волонтери можуть працювати в лікарнях, притулках, школах, екологічних проєктах, допомагати в організації заходів тощо. Основний ресурс, який надає волонтер, – це особистий час і трудові зусилля.

Мотивація до волонтерської діяльності – бажання зробити внесок у громаду, суспільство, досягнути особистого розвитку чи отримати досвід у певній сфері, побачити результат своєї роботи.

Мотивація до благодійницької діяльності – бажання допомогти іншим, поділитися своїми ресурсами, зменшити страждання, поліпшити життя певних груп людей або підтримати певні ідеї чи ініціативи.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ознайомтеся, як саме відбувається процес волонтерської діяльності на прикладі організації «Українська Волонтерська Служба», яку було створено в 2017 р.

<https://cutt.ly/jePalKVI>

ОБГОВОРЮЄМО

Наведіть приклади волонтерства та благодійності. Яка різниця між ними (як вони організовуються, оформлюються, який тип ресурсів надають)?

Успішна історія благодійності: Ice Bucket Challenge («Крижане відро»)

У 2014 р. соціальні мережі заповнила хвиля відео, де люди обливали себе крижаною водою. Це був Ice Bucket Challenge – благодійна акція, спрямована на збір коштів для дослідження бічного аміотрофічного склерозу (БАС).

Сутність челенджу:

1. Облити себе крижаною водою з відра.
2. Зробити пожертву на дослідження БАС.
3. Кинути виклик друзям зробити те саме.

Результати:

- «Вірусне» поширення: мільйони людей, включно зі знаменитостями, узяли участь.
- Збір понад 115 млн доларів для ALS Association.
- Підвищення обізнаності про БАС у всьому світі.
- Фінансування важливих наукових досліджень.

Наслідки:

У 2016 р. вчені, частково фінансовані за рахунок цієї кампанії, виявили новий ген, пов'язаний з БАС, що стало важливим проривом у дослідженні хвороби.

Ця кампанія продемонструвала силу соціальних мереж і креативного підходу в збиранні коштів на благодійність, об'єднавши розваги, соціальну відповідальність і реальний вплив на важливу проблему.

ЗАВДАННЯ

Які фактори сприяли успіху вищеописаної благодійної кампанії?

2. Благодійність і волонтерський рух у світі та в Україні

Історія благодійництва у світі має глибоке коріння і розвивалася протягом століть. У стародавніх цивілізаціях – Єгипті, Вавилоні, Греції та Римі – благодійність проявлялася через релігійні пожертви та допомогу бідним і нужденним. У середньовіччі церкви та монастирі були основними осередками благодійності, забезпечуючи притулок, їжу та освіту для бідних. У добу Відродження благодійництво стало організованішим, з'явилися перші благодійні фонди та лікарні. У ХХ ст. благодійництво стало більш інституціоналізованим: сформувалися міжнародні організації, наприклад Червоний Хрест. А в ХХІ ст. благодійність розвивається переважно через технології, краудфандинг¹ і соціальні мережі (мал. 2).

¹ Краудфандинг – співпраця людей, які добровільно об'єднують свої гроші чи інші ресурси, зазвичай через інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій.

Мал. 2. Історія благодійництва

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, детальніше ознайомтеся зі світовим досвідом благодійництва та волонтерства.

<https://cutt.ly/3ePaPsNG>

Подані приклади демонструють різноманітність підходів до благодійності у світі, від масштабних приватних фондів до креативних компаній зі збору коштів і державно-приватних партнерств. Кожна країна має свої унікальні особливості, але спільною рисою є прагнення розв'язувати соціальні проблеми та підтримувати тих, хто цього потребує.

Розвиток благодійності та волонтерського руху в Україні

Розвиток благодійності та волонтерського руху в Україні значно активізувався після здобуття незалежності в 1991 р., особливо під час соціально-економічних криз, Революції Гідності 2013–2014 років і війни на Сході України. Громадяни почали об'єднуватися для під-

¹Блокчейн (від англ. *blockchain* – «ланцюжок блоків») – розподілена база даних, що зберігає впорядкований ланцюжок записів (блоків), який постійно довшає.

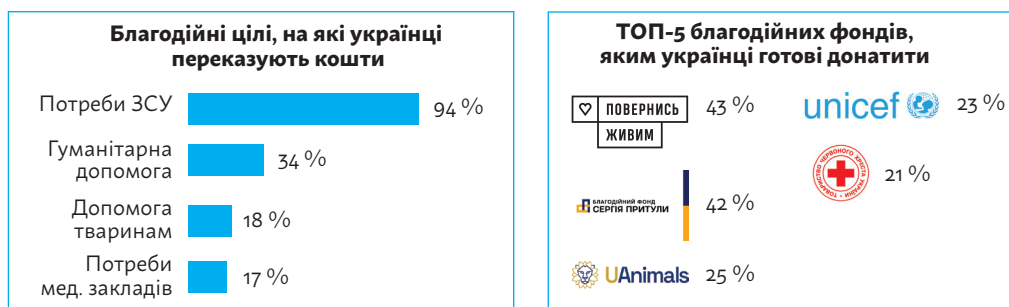
²AI (від англ. *artificial intelligence*, AI – «штучний інтелект, ШІ») – галузь інформатики, яка розробляє інтелектуальні машини, здатні виконувати завдання, що зазвичай потребують людського інтелекту.

тримки армії, переселенців і постраждалих від конфлікту. Виникли численні благодійні фонди та волонтерські організації, які стали важливим компонентом громадянського суспільства, демонструючи солідарність та активну громадянську позицію українців (мал. 3).

Зараз волонтерський рух активно користується соцмережами, Telegram, що дозволяє швидко залучати ресурси та координувати дії. Найпопулярніші благодійні організації, яким українці готові пожертвувати кошти, – це Фонд компетентної допомоги армії «Повернись живим» і Благодійний фонд Сергія Притули.

До ТОП-5 благодійних фондів, яким українці готові донатити, також увійшли: Організація порятунку тварин UAnimals, ЮНІСЕФ і Товариство Червоного Хреста України (мал. 4).

Мал. 4. Благодійництво в Україні за даними компанії Kantar – світового лідера в галузі маркетингових даних та аналітики, 2023 р.

РОЗВ'ЯЗУЄМО ПРОБЛЕМУ

У групах проведіть дебати на теми: «Чи зобов'язані великі корпорації займатися благодійністю?», «Чи повинна благодійність бути анонімною?», «Плюси та мінуси онлайн-благодійності».

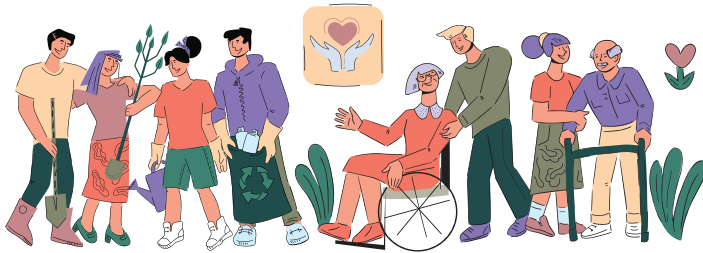
Основні тренди у сфері благодійності в Україні (2024)

1. Тотальна цифровізація.
2. Однорангові збори (наприклад, людина побачила, що відомий блогер збирає 300 000 грн на «Повернись живим», і задонатила, а потім бачить, що на цей самий збір, але вже 100 000 грн, збирає відомий актор – і теж донатить. Тобто один великий збір розбивається на декілька менших).
3. Помолодшання потенційних донорів.
4. Запит на людські ресурси (благодійність – це важлива галузь, яка потребує специфічних знань, навичок, досвіду, тому з'являється запит від ринку праці на таких спеціалістів: фандрейзерів, проєкт-менеджерів, комунікаціоністів).
5. Автоматизація та використання технологій ШІ.

Крім основних п'яти трендів, благодійність в Україні визначатимуть:

- довіра донорів (увага до звітності – фінансової, нефінансової, проєктної);
- різноканальна, несподівана комунікація і максимальна сегментація;
- пошук нетрадиційних форматів, щоб утримати увагу донорів і ЦА¹;
- боротьба за увагу міжнародних організацій.

Незмінним трендом, який об'єднує сьогодні всіх, є робота заради Перемоги!

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Проте благодійність – це не лише гроші. Існують й інші методи, наприклад:

- Анджеліна Джолі 20 червня 2021 р. відвідала табір біженців у Буркіна-Фасо з метою привернути увагу громадськості до проблеми тероризму в Африці;
- притулок для тварин Gaia на своєму сайті запрошує помічників, щоб вони допомагали виловлювати та обробляти тварин, вигулювати собак та супроводжувати їх до ветклінік;
- організація Pro Vono Club Ukraine (PVCU) допомагає експертам і бізнесу об'єднуватися з громадським сектором. На порталі спеціаліст

¹ ЦА – цільова аудиторія – група людей, на яку розраховано певний товар, продукт, художній твір, послугу тощо.

може знайти проєкт до душі та підтримати його своїми професійними знаннями;

- ZdaiBlood – організація, яка допомагає донорам крові знайти найближчий центр, щоб здати кров;
- можна здати книги до Фундації Дарини Жолдак. Організація популяризує читання, розвиває українську мову, зібрана література потрапляє до лікарень та інтернатів.

СЕКРЕТИ РОЗУМНОГО РІШЕННЯ

Поміркуйте та вирішіть: як ви можете брати участь у благодійних акціях за відсутності грошей? Які ще методи допомоги тим, хто цього потребує, існують? Проаналізуйте, що корисне ви вже зараз можете зробити, щоб допомогти іншим. Поясніть, чому важливо долучитися до благодійної діяльності.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ознайомтеся з інформацією про додаткові можливості благодійності за відсутності грошей.

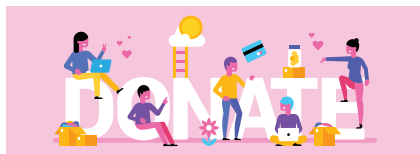
<https://cutt.ly/DePaU2nd>

ПРАЦЮЄМО В ГРУПІ

Створіть уявний благодійний фонд, визначте його місію, на ваш розсуд оберіть актуальну благодійну ціль (допомога літнім людям, армії, сиротам, тваринам тощо). Подумайте, що саме ви будете збирати: це може бути збір грошей, або залучення добровольців для виконання певної роботи, або збирання матеріальних речей тощо. Створіть рекламний слоган і логотип, що приверне увагу до цієї соціальної проблеми, придумайте члендж.

3. Чим волонтерство відрізняється від шахрайства

На жаль, у житті, крім людей, які займаються благодійністю, волонтерством і бажають допомогти іншим, є й інші люди, – ті, що бажають отримати особисту вигоду від цієї діяльності. Це – шахраї.

Волонтерство й шахрайство – це дві абсолютно різні концепції з протилежними цілями та мотиваціями.

Відмінності між волонтерством і шахрайством

№	Критерій	Волонтерство	Шахрайство
1	Мета та намір	Безкорислива допомога іншим і внесок у суспільне благо, добрий намір (альтруїзм, співчуття).	Особиста вигода за рахунок обману інших людей, злий намір (маніпуляція та обман).
2	Методи та дії	Діють прозоро, чесно, відкрито, дії регулюються етичними принципами та стандартами.	Використовують обманні методи, щоб ввести людей в оману: фальшиві документи, неправдиві історії тощо.

№	Критерій	Волонтерство	Шахрайство
3	Результати та наслідки	Дії приносять позитивні результати для громади чи окремих осіб.	Дії завжди мають негативні наслідки для жертв.
4	Законність та етика	Діяльність є легальною, регулюється законодавством та етичними нормами.	Діяльність є незаконною (кримінальною), порушує закони та етичні норми.

Відрізняємо благодійництво від шахрайства

1	Перевірка організації	Переконайтеся, що організація є зареєстрованою та має хорошу репутацію.
2	Прозорість	Перевірте, чи організація публікує звіти про свою діяльність і фінанси.
3	Переконливість запитів	Будьте обережні з організаціями, які наполягають на термінових внесках або не дають чіткої інформації про цілі та використання коштів.
4	Звернення до незалежних джерел	Перегляньте відгуки та рейтинги організації на незалежних платформах.

Дуже важливо вміти розрізнити ці поняття, щоб уникнути шахрайства й підтримувати справжні волонтерські зусилля.

МОДЕЛЮЄМО СИТУАЦІЮ

Прочитайте змодельовані сценарії благодійності та з'ясуйте, це благодійність чи шахрайство. Обґрунтуйте свій вибір, давши відповіді на такі питання:

- Які ознаки свідчать про те, що це благодійна / волонтерська діяльність?
- Які ознаки вказують на те, що це може бути шахрайством?
- Які дії слід виконати, щоб переконалися у своїй правоті?

Сценарій 1. Ви побачили оголошення в соціальних мережах від організації, яка збирає гроші на допомогу постраждалим від стихійного лиха. Оголошення містить зворушливі фотографії та посилання для пожертв. Ви помічаєте, що сторінка організації створена лише кілька днів тому, і не знаходите жодної інформації про неї в інтернеті.

Сценарій 2. Ваш друг запрошує вас приєднатися до волонтерської акції в місцевому притулку для тварин. Він пояснює, що їм потрібна допомога з прибиранням і доглядом за тваринами. Ви знаходите інформацію про цей притулок у місцевих новинах і на офіційному сайті міста.

Сценарій 3. Вам надійшов електронний лист від невідомої особи, яка називає себе представником великої міжнародної благодійної організації. Він просить вас пожертвувати гроші для побудови шкіл у бідних країнах. У листі є посилання для пожертв, але немає жодних контактних даних організації, окрім електронної пошти відправника.

4. Чому важливо формувати культуру благодійності?

Формування культури благодійності є надзвичайно важливим як для особистого розвитку людини, так і для суспільства загалом. Культура благодійності сприяє усвідомленню нашої відповідальності перед тими, хто потребує допомоги, а також розвитку емпатії¹ та соціальної відповідальності.

Чому важливо формувати культуру благодійності? Це розширить горизонти вашої участі в житті суспільства, як-от:

- підтримку соціальної рівності: зменшувати соціальну нерівність, підтримуючи вразливі групи населення;
- формування особистісних якостей: альтруїзм², емпатія, відповідальність, щедрість;
- підтримку соціальної згуртованості: благодійність зміцнює зв'язки в суспільстві, створюючи атмосферу підтримки та взаємодопомоги;
- розвиток соціальної відповідальності: займаючись благодійністю, люди починають більше усвідомлювати свою роль у суспільстві, а також набувають можливостей впливати на нього.

Як сформувати особисту та суспільну культуру благодійності? (Мал. 5.)

КУЛЬТУРА БЛАГОДІЙНОСТІ

Освіта й просвіта

Важливо розвивати розуміння значення благодійності та її ролі в суспільстві через освітні програми, семінари та тренінги.

Особистий приклад

Важливу роль у формуванні культури благодійності відіграють люди, які активно займаються благодійною діяльністю та волонтерством. Це надихає та спонукає до активної участі в доброчинності.

Підтримка на державному рівні

Розробка й упровадження факторів, які підтримують і заохочують благодійність (податкові пільги, освітні програми і кампанії).

Інтеграція благодійності в щоденне життя

Варто розвивати звичку до благодійності через повсякденну діяльність, як-от: регулярні пожертви, волонтерство, участь у благодійних заходах.

Мал. 5. Культура благодійності

Формування власної та суспільної культури благодійності є важливим процесом, який вимагає усвідомленого підходу та активної участі.

Кроки, які допоможуть вам розвинути культуру благодійності на особистому рівні:

- читайте книги, дивіться фільми, слухайте подкасти, що висвітлюють успішні історії благодійних ініціатив;
- регулярно жертвуйте частину своїх доходів на доброчинність, беріть участь у волонтерських заходах;

¹ Емпатія – здатність розуміти емоційний стан іншої людини та співчувати їй.

² Альтруїзм – поведінка й діяльність людини, що ставить інтереси іншої людини або загальне благо вище особистих інтересів.

- діліться своїм досвідом участі в благодійності з друзями та родиною;
- підтримуйте місцеві благодійні проекти, ініціативи. Волонтерте, робіть пожертвування, використовуйте соцмережі для поширення інформації;
- впроваджуйте традиції допомагати іншим у своїй родині та серед знайомих.

Формування культури благодійності починається з маленьких кроків, але має величезний вплив як на окрему людину, так і на суспільство загалом. Важливо починати із себе та заохочувати інших долучатися до цієї важливої справи.

ПРАЦЮЄМО З ІНФОРМАЦІЄЮ

Використовуючи вищенаведені кроки розвитку особистої культури благодійництва, складіть власний план розвитку цієї культури. Придумайте власну традицію допомагати іншим, наприклад, на день народження замість квітів робити пожертви.

ТОППОРАДА

Обирайте благодійні ініціативи, які відповідають вашим цінностям і переконанням. Перед тим як зробити пожертву чи приєднатися до волонтерської діяльності, проведіть невелике дослідження, щоб переконатися, що організація є прозорою та надійною.

Розробіть особистий план благодійності на рік: оберіть одну або дві сфери, які вам близькі, та визначте реалістичний бюджет або обсяг часу, який ви можете приділити благодійним ініціативам.

Зробіть благодійність регулярною частиною свого життя.

КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

Благодійність відіграє ключову роль у формуванні збалансованого суспільства. Вона допомагає зрівноважити можливості для всіх, підтримуючи тих, хто опинився в складних обставинах. Подальшому розвитку благодійності та волонтерства в Україні буде сприяти інтеграція нових технологій для поліпшення збору коштів і залучення волонтерів, а також підвищення обізнаності серед громадськості про важливість участі в соціальних проектах.

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

1. У вигляді інфографіки розробіть візуальне представлення різних видів благодійності та їхнього впливу на суспільство.
2. Запропонуйте в класі мікрочелендж: протягом тижня щодня робити маленький добрий вчинок і записувати свої враження.
3. Розгляньте свій особистий бюджет і визначте, яку частину можна передавати на благодійність.
4. Як визначити надійну благодійну організацію? Які інновації у сфері благодійності з'явилися за останні роки? Чи може благодійність мати негативні наслідки? Якщо так, то які?

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. Організуйте в класі захід, під час якого учасники «продають» свої навички чи послуги, а отримані кошти йдуть на благодійність. Започаткуйте ініціативу, де кожний учасник робить добру справу та передає естафету іншому.

2. Перейшовши за посиланням або QR-кодом, ознайомтеся з реальними нестандартними способами збору коштів на благодійність. Придумайте власний нестандартний спосіб збору коштів на благодійність та обміркуйте питання: як виміряти ефективність цієї благодійної діяльності? Підготуйте коротку доповідь.

<https://cutt.ly/zePaUOE1>

ДУМКИ В ДОРОГУ

Ми знаємо: те, що ми робимо, – як крапля води в океані. Але без цієї краплі океан був би менший.

Мати Тереза,
католицька черниця, місіонерка

*Дякуємо вам, шановне учнівство.
Бажаємо вам завжди мати фінансову
спроможність і добре серце, щоб займатися
благодійністю. Іноді навіть звичайна розмова
та щира підтримка можуть допомогти людині
знайти свій шлях до «зцілення».*

§ 17. УЗАГАЛЬНЕННЯ: ЕКСПЕРТИЗА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

ROADMAP моїх знань Практикум

❏ Самі гроші – лише засіб. Вони приведуть вас до будь-якої мети, але не замінять вас у керма.

Айн Ренд,

американська письменниця,
авторка бестселера «Атлант розправив плечі»

Дороге учнівство, ось і настав час пожинати плоди. Дізнаємось, чи корисно ви провели час, працюючи із цим підручником. Чи сформува-ли головні постулати на шляху до фінансової грамотності, чи освоїли практичні навички, що приведуть вас до фінансової свободи.

Ну що, ви готові до свого багатого та рясного врожаю? Тоді вперед!
Ми назвали цю перевірку популярним словом – *roadmap* (мал. 1).

Мал. 1. Roadmap

Чи чули ви коли-небудь про таке поняття? Так менеджери називають дорожню карту продукту. Простими словами, коли продукт випускається у світ, обов'язковим атрибутом для нього є створення його життєвого шляху, загального огляду бажаних результатів і ключових цілей.

Уявімо, що сьогодні цей продукт – це ваші знання, отримані під час вивчення курсу «Підприємництво і фінансова грамотність».

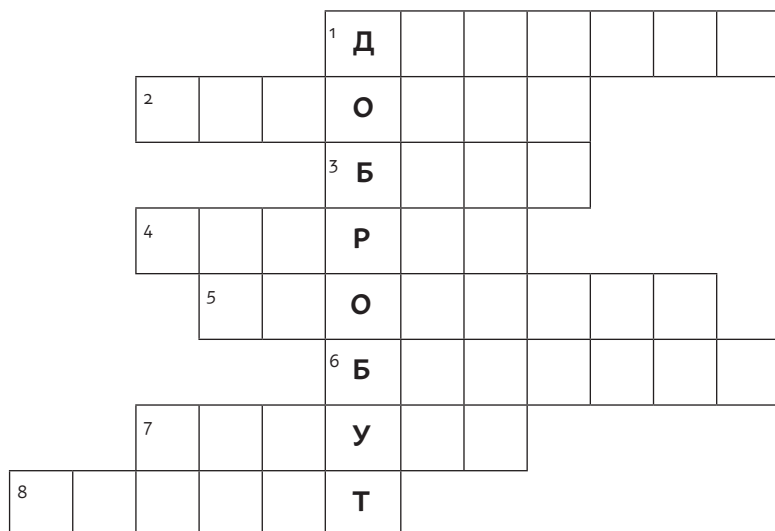
Окрім основних завдань дорожньої карти «З грошима на “ти”», що допоможуть зрозуміти рівень ваших знань, пропонуємо додаткові завдання, які ви можете за бажання виконати самостійно вдома. Вони цікаві та будуть дуже корисні для ваших майбутніх кроків у світі фінансів і дорослості. Ми їх назвали «Мої фінансові наміри».

Почнемо, здолаємо основні точки в дорожній карті!

Roadmap З грошима на «ти»

РОЗМИНКА

Пригадайте терміни і поняття, розгадавши кросворд.

1. Гроші, які громадянин передає до банку з метою зберігання та отримання доходу.
2. Плата, яку здійснює банк клієнту за використання коштів, що залучаються банком.
3. Фінансово-кредитна організація, яка проводить різноманітні операції з грошима, цінними паперами та дорогоцінними металами, а також надає фінансові послуги клієнтам.
4. Особа, яка розкрадає чуже майно або набуває прав на чуже майно шляхом обману чи зловживання довірою.
5. Дохідна частина бюджету перевищує видаткову частину бюджету.
6. Технологія дистанційного банківського обслуговування.
7. Будь-який засіб, що використовується для досягнення певної мети.
8. Кошторис доходів і витрат сім'ї, держави.

Пункт 1. Формування фінансової культури

1. Своїми словами поясніть поняття: «фінансова стійкість», «фінансовий добробут», «фінансова грамотність». Наведіть приклади з життя, що ілюструють ці поняття.

Фінансова стійкість – це:

2. Оберіть із переліченого те, що вирізняє фінансово грамотну людину:

- 1) веде облік доходів і витрат;
- 2) має кредити;
- 3) витрачає більше, ніж заробляє;
- 4) знає свої права;
- 5) володіє актуальною інформацією про фінанси;
- 6) має накопичення;
- 7) ризикує в азартних іграх, для того щоб примножити свої статки;
- 8) часто позичає гроші знайомим під чесне слово;
- 9) не розставляє пріоритети під час купівлі товарів;
- 10) ставить цілі на майбутнє.

Що вирізняє фінансово грамотну людину?

3. Назвіть складові фінансової культури та розкажіть, що потрібно для фінансового успіху.

Що таке фінансова культура та фінансовий успіх?

4. Назвіть основні перспективи розвитку фінансової грамотності в Україні.

Які фінансові перспективи для України?

МОЇ ФІНАНСОВІ НАМИРИ: ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

- Занотуйте п'ять своїх головних навичок або талантів. Це можуть бути будь-які здібності – від академічних знань до соціальних навичок чи хобі.
- Подумайте, як ці навички можуть бути корисними в навчанні, кар'єрі, особистому житті.
- Підкресліть дві навички, які хочете вдосконалити, або нові навички, яких хочете набути. Це можуть бути мовні навички, знання в якійсь сфері, здатність працювати в команді, управління часом тощо.

- Складіть короткий план: як ви розвиватимете ці навички впродовж наступного місяця. Зазначте конкретні дії, наприклад: читати одну книжку на місяць про лідерство, вивчати англійську 30 хв щодня або практикувати публічні виступи раз на тиждень.

Пункт 2. Фінансове планування життя, основні правила заощаджень

1. Сформулюйте своїми словами: чим фінансова незалежність відрізняється від фінансової свободи? Наведіть приклади з життя.

Фінансова незалежність
чи фінансова свобода

2. З нижчеподаного списку оберіть ті позиції, які належать до пасивних доходів:

- 1) заробітна плата;
- 2) депозит;
- 3) премія;
- 4) дохід від оренди;
- 5) пенсія;

- 6) акції;
- 7) стипендія;
- 8) 13-та зарплата;
- 9) державні облігації;
- 10) авторські права.

Пасивні доходи

3. Ознайомтеся зі списком доходів сім'ї Кондратюків і полічіть їх суму. Яка сума доходів сім'ї Кондратюків залишається на наступний місяць?

Список доходів і витрат

Зарплата тата й мами	73 000 грн
Комунальні послуги	4000 грн
Продукти харчування	18 000 грн
Пенсія бабусі	6500 грн
Побутові потреби	4000 грн
Спортивні секції	2000 грн
Ліки	2600 грн
Пальне і проїзні квитки	10 000 грн

4. Уявіть, що ваш дохід складає 2000 грн на місяць. Це може бути ваша стипендія, кишенькові гроші або дохід від підробітку. Складіть план свого бюджету: розподіліть ці гроші на основні категорії витрат:

- їжа (наприклад, обіди в школі, кава з друзями);
- розваги (кіно, ігри, вихідні з друзями);
- транспорт (поїздки в школу або на заняття);
- заощадження (відкладення частини грошей на майбутнє);
- особисті потреби (одяг, аксесуари, гаджети тощо).

Розрахуйте загальні витрати та перевірте, чи не перевищують вони 2000 грн. Поміркуйте, як ви можете зекономити частину коштів або збільшити заощадження, використовуючи вже відомі вам способи заощаджень. Придумайте додатковий варіант підробітку, який допоможе збільшити дохід.

Мій фінансовий план

	Доходи Гроші на кишенькові витрати	Подарунки	Витрати Бажання	Баланс Накопичення
Вересень	2000	0	1000	1000
Жовтень	2000	0	1000	2000
Листопад	2000	0	1000	3000
Грудень	2000	0	1000	4000
Січень	2000	2000	2000	6000
Лютий	2000	0	1000	7000
Березень	2000	5000	1000	13 000
Квітень	2000	0	1000	14 000
Травень	2000	0	1000	15 000
	18 000	7000		
Підсумок	25 000		10 000	15 000

Доходи

100 – на день
500 – на тиждень
2000 – на місяць

Баланс

50 – на день
250 – на тиждень
1000 – на місяць

5. Оберіть одну особисту або навчальну ціль. Наприклад, поліпшити оцінки з математики або зібрати гроші на новий телефон. Сформулюйте цю ціль за принципом SMART:

- **S (Specific)** – чітко опишіть свою ціль.
- **M (Measurable)** – як ви виміряєте досягнення цієї цілі?
- **A (Achievable)** – чи можете ви реально досягти цієї цілі?
- **R (Relevant)** – чому ця ціль важлива для вас?
- **T (Time-bound)** – установіть кінцевий термін для досягнення цілі.

Приклад. Я хочу отримати 10 балів з математики (S) за підсумковий тест (M) до кінця цього семестру (T). Я буду працювати над цим протягом однієї години щодня (A), тому що це допоможе мені вступити до коледжу (R).

Скориставшись прикладом, запишіть свою власну SMART-ціль.

Як досягнути цілі?

1. Оцініть свої доходи.
2. Поставте ціль.
3. Складіть бюджет.
4. Починайте відкладати.

МОЇ ФІНАНСОВІ НАМІРИ: ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ

1. Оберіть свою фінансову мету на найближчий місяць. Наприклад, відкласти 800 грн на покупку книжок, гри або подарунка.
2. Складіть план досягнення цієї мети:
  - Скільки грошей ви маєте зараз?
  - Скільки грошей потрібно відкладати щотижня, щоб досягти мети?
  - У який спосіб можете заощадити або отримати додатковий дохід?

Пункт 3. Банківський рахунок, платіжна картка та фінансове шахрайство

1. Уявіть, що ви отримуєте свою першу банківську картку.
  - Які перші три кроки ви зробите, щоб правильно почати нею користуватися?
  - Подумайте, як ви можете заощадити гроші на картці.
  - Придумайте один спосіб економії, користуючись банківською карткою.
2. Уявіть, що ви отримали свою першу платіжну картку.
  - Яких трьох правил безпеки слід дотримуватися під час користування карткою?
  - Перелічіть три ситуації, у яких можна використовувати картку для оплати.
  - Поміркуйте, що треба робити, якщо загубите картку, і запишіть свій план дій.

Що робити з моєю банківською карткою?

3. Коротко поясніть різницю між законними повідомленнями банку та шахрайськими схемами. Які ознаки вказують на те, що повідомлення або дзвінок можуть бути шахрайськими? Запишіть три основні правила, яких слід дотримуватися, щоб уникнути фінансового шахрайства.

Що варто обходити стороною?
Фінансові піраміди
Азартні ігри
Фішинг

4. Уявіть, що ви входите у свій інтернет-банкінг.

- Які три кроки ви зробите для забезпечення безпеки?
- Яке повідомлення або яку дію можна вважати підозрілою під час використання картки на невідомому сайті? Що ви вчините, якщо отримаєте таке повідомлення?
- Сформулюйте три правила, яких треба дотримуватися для безпечного користування інтернет-банкінгом (наприклад, установлення лімітів на транзакції, перевірка історії операцій).

Як не витратити свої гроші?

МОЇ ФІНАНСОВІ НАМІРИ: ПЛАТІЖНА КАРТКА

1. Уявіть, що ви відкриваєте свій перший банківський рахунок.

- Запишіть три задачі, які потрібно виконати перед відкриттям рахунку (наприклад, вибір банку, вивчення умов обслуговування, підготовка документів). Складіть запитання, які ви поставите працівнику банку перед відкриттям рахунку (наприклад, які є тарифи на обслуговування або чи можна використовувати картку за кордоном).
- Складіть план свого тижневого бюджету, використовуючи платіжну картку. Запишіть, на що витратите гроші і які суми (наприклад, 200 грн на обіди, 150 грн на проїзд).
- Визначте, як контролюватимете свої витрати (наприклад, перевірка балансу через інтернет-банкінг).
- Запишіть три правила безпеки, яких слід дотримуватися під час використання платіжної картки (наприклад, ніколи не розголошувати пін-код, використовувати лише офіційний інтернет-банкінг).

2. Уявіть, що ви хочете зняти 1000 грн у банкоматі, але банк стягує комісію 2 %. Скільки грошей ви отримаєте на руки після нарахування комісії?

Пункт 4. Особиста зайнятість, податкова культура, благодійність

1. Коротко опишіть три основні форми зайнятості:
  - постійна робота (повна зайнятість);
  - фріланс (вільна зайнятість);
  - підробіток (тимчасова робота або неповний робочий день).

Оберіть одну з форм зайнятості й запишіть дві її переваги та два її недоліки.

2. Уявіть, що ви отримали свій перший дохід – 5000 грн.

Визначте, яку частину із цієї суми слід сплатити як податок. Наприклад, використайте 18 % податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та 5 % військового збору. Розрахуйте чисту суму доходу.

Як рахувати податки?

3. Уявіть, що ви живете в місті, де ніхто не сплачує податки.

Які три проблеми можуть виникнути через це?

Уявіть, що ви підприємець / підприємця і сплачуєте податки з прибутку.

Як сплата податків допомагає підтримувати вашу діяльність (наприклад, держава будує дороги, що полегшує логістику, або фінансує освіту, що готує кваліфікованих працівників)?

4. Уявіть, що ви хочете допомогти місцевому притулку для тварин. Який з видів благодійності оберете? (Фінансова допомога, волонтерство, передача речей (одяг, їжа), організація благодійних подій.) Оберіть два види благодійності й запишіть, у яких випадках кожний з них є ефективнішим.

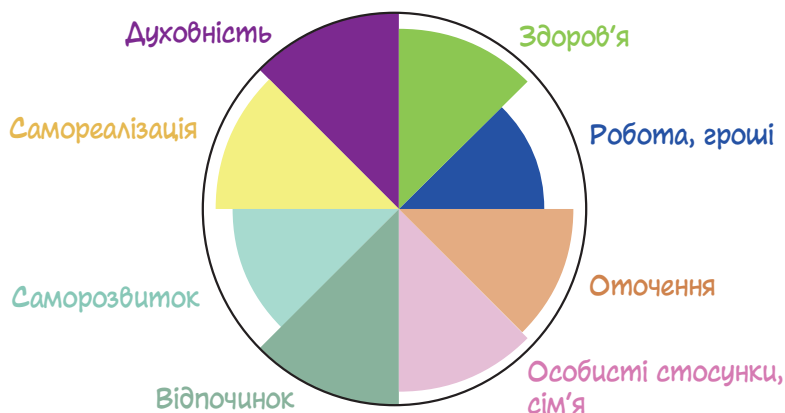
Давай придумаємо благодійний захід?

МОЇ ФІНАНСОВІ НАМІРИ: МАЙБУТНЯ ПРОФЕСІЯ

На аркуші паперу намалюйте велике коло та поділіть його на вісім секторів, які відповідають різним сферам життя: здоров'я, робота / гроші, оточення, особисті стосунки / сім'я, відпочинок, саморозвиток, самореалізація, духовність (мал. 2). Оцініть задоволеність кожною сферою від 1 до 10, де 10 – повністю задоволений, 1 – не задоволений, відповідно зафарбовуючи сектор. Проаналізуйте, які сфери найважливіші для вас у контексті майбутньої роботи. До того ж не забувайте про свої цінності, які теж впливають на цей вибір.

КОЛЕСО БАЛАНСУ ЖИТТЯ

Мал. 2. Колесо балансу життя

ЦІКАВІ ФАКТИ

1. Середньостатистична людина змінює кар'єру п'ять – сім разів протягом життя.

2. Віддалена робота стає дедалі популярнішою – до 2025 р. очікується, що 70 % працівників працюватимуть віддалено щонайменше п'ять днів на місяць.

3. Фріланс набирає обертів – близько 36 % робочої сили США працює на фрілансі.

4. Приблизно 70 % людей не відчувають задоволення від своєї роботи.

5. Штучний інтелект може змінити до 85 % робочих місць до 2025 р.

6. Навички «м'якого» спілкування (soft skills) стають щораз важливішими для роботодавців.

7. Концепція «роботи на все життя» поступово зникає – молоді працівники частіше змінюють роботу.

8. Гнучкий графік роботи підвищує продуктивність і задоволеність працівників.

9. Кар'єрні перерви стають прийнятнішими, багато компаній пропонують програми повернення на роботу.

Вітаємо вас. Сподіваємося, що нові знання, які ви отримали, стануть корисними для вашого майбутнього багатого та яскравого життя. Ми щиро намагалися підтримати ваші перші кроки на цьому шляху.

Якщо вам цікаво ще глибше зануритись у тему фінансової незалежності, пропонуємо додаткові завдання, які допоможуть визначитися з майбутньою професією, щоб досягти матеріального благополуччя.

ФІНАНСОВИЙ ГЕНІЙ (НА ВИБІР)

1. Техніка «Щоденник успіху». Протягом тижня записуйте всі свої досягнення, навіть найменші. Проаналізуйте, які навички допомогли вам досягти успіху. Поміркуйте, у яких професіях ці навички будуть корисними.

2. Техніка «Професійне інтерв'ю». Складіть список професій, що вас цікавлять. Знайдіть людей, які працюють у цих сферах. Візьміть у них інтерв'ю, щоб дізнатися про реалії їхньої роботи.

Перейшовши за посиланням або QR-кодом, прочитайте реальну історію фінансового успіху одного з наймолодших мільйонерів у світі – Раяна Каджі, відомого на YouTube як Ryan's World. Що нового ви дізналися?

<https://cutt.ly/7eP5vG4s>

ДУМКИ В ДОРОГУ

Свобода – це розкіш вибору.

Ерік Хоффер,
американський філософ, письменник

*Дякуємо вам, шановне учнівство,
за плідну працю впродовж навчального року!
Продовжуйте розвивати свою фінансову
грамотність, знайомтесь із собою,
вивчайте свої бажання, визначайтеся
з напрямками та ставте перед собою цілі,
що будуть вас стимулювати
та надихати.*

*Життя – це більше, ніж просто існувати.
Пізнавайте нове, навчайтеся –
і ваше життя набуде істинного сенсу.
Пам'ятайте: сміливість відчиняє двері
до найпрекрасніших речей,
а віра веде до найвищих вершин!*

КНИЖКОВИЙ БАНК

Шановне учнівство, ось ми й закінчили наше з вами навчання, із чим вас щиро вітаємо та сподіваємося, що воно було для вас цікавим і корисним.

Ми визначились, що вивчення фінансової грамотності є важливим для:

- підготовки до дорослого життя та формування здорових фінансових звичок;
- розуміння, як краще керувати своїми грошима, планувати бюджет, уникати боргів;
- захисту від шахрайства та адаптації до цифрової економіки;
- розвитку підприємницьких навичок і майбутньої фінансової незалежності.

Наведемо кілька статистичних даних:

- дослідження PISA (2018) показало, що українські 15-річні учні та учениці мають нижчий рівень фінансової грамотності порівняно із середнім показником країн ОЕСР;
- за даними USAID (2019), лише 43 % українців та українок віком 18–24 років мають базові фінансові знання;
- дослідження UNICEF (2019) показало, що лише 10 % українських школярів і школярок регулярно відкладають гроші;
- за даними Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (2020), лише 15 % молодих українців та українок мають банківські депозити;
- згідно з опитуванням НБУ (2021), лише 14 % молодих людей в Україні ведуть сімейний бюджет;
- згідно з опитуванням Mastercard (2021), 65 % українських підлітків хотіли б отримувати більше знань про управління особистими фінансами;
- за даними НБУ, у 2022 р. лише 40 % молодих людей віком 10–24 років мають власні банківські рахунки;
- за даними НБУ, 86 % підлітків вважають, що в школі потрібно говорити про гроші. Проте кожен четвертий підліток зазначає, що з ним узагалі не обговорюють фінансові питання.

Ці дані підкреслюють не лише потребу, але й бажання молоді вчитися фінансової грамотності, що є ключовим для їхнього особистого фінансового успіху та економічного розвитку країни загалом.

Читання тематичних книжок дає структуровані знання та ознайомлює з практичними порадами експертів, які пройшли довгий шлях фінансового становлення, а також перевіреними стратегіями управління грошима, що спираються на досвід успішних людей. Читання допомагає ухвалювати обґрунтовані фінансові рішення та будувати стабільне фінансове майбутнє.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОРОЗВИТКУ

1. Річард Бренсон «До біса все! Бери й роби!»

Ця книжка – заклик до активного життя, ризику і дій. Бренсон вірить, що варто брати від життя все, не боячись діяти, навіть якщо немає достатньо знань або досвіду. Життя занадто коротке, щоб робити те, що не приносить задоволення: якщо тобі щось подобається, роби це; якщо ні – кидай без сумнівів.

2. Морган Гаусел «Психологія грошей. Нетлінні уроки багатства, жадібності й щастя»

Ця книжка для молоді, що починає свою кар'єру та бажає вдосконалити фінансову грамотність. Вона містить прості істини, які часто забуваються в повсякденному житті, і допоможе змінити життя на краще. Книжка без зайвого тексту – все коротко і по суті.

3. Наполеон Гілл «Думай і багатій»

Основна ідея книжки: думки стають реальністю через цілеспрямовані дії. На основі інтерв'ю з успішними людьми Гілл виокремлює 13 принципів успіху, включаючи чітку мету, сильне бажання, віру в себе та наполегливість. Книжка підкреслює важливість дій, підтримувального оточення та креативності в розв'язанні проблем. Це бестселер фінансової літератури.

4. Кріс Гільбо «Пасивний зарібок. Як перетворити ідею на гроші за 27 днів»

Ця книжка не про пасивний зарібок, як може здатися з назви, а про актуальні способи додаткового зарібку. Деякі методи з книжки можуть забезпечити вам віддалену роботу з привабливим доходом, що допоможе розв'язати проблеми персональних фінансів. Адже набагато легше керувати своїми грошима, коли їх достатньо, і ви знаєте, як заробити ще.

5. Адам Грант
«Давати і брати. Прихована соціальна динаміка успіху»

Адам Грант написав одну з найкращих книжок про природу грошей і матеріальні блага. Це бестселер у бібліотеках успішних людей Заходу. Книжка розглядає баланс між «віддавати» і «забирати», що впливає на життя. Вона не лише про фінанси, а й про взаємодію з людьми, бізнес, успіх та особисту ефективність. Грошам тут також приділено багато уваги.

6. Гарв Екер
«Думай як мільйонер»

Автор Гарв Екер, перший у світі фінансовий психолог, ділиться практичними порадами про те, як змінити свою «фінансову програму» на підсвідомому рівні, щоб покращити стосунки з грошима. Дотримуючись його порад, ви навчитеся ефективно керувати своїми фінансами, знаходити пасивні джерела доходу й використовувати «складний відсоток» для значного збільшення капіталу. Книжку видано в 33 країнах.

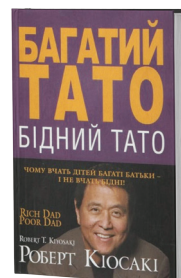
7. Найджел Камберленд
«100 правил для майбутніх мільйонерів. Стислі уроки зі створення багатства»

Не всі 100 правил будуть вам корисні, але книжка допомагає розвивати гарні звички для збільшення капіталу. Вона мотиваційна, з гумором і реальними прикладами водночас вирізняється прагматичністю. Простий стиль і гарний переклад роблять її доступною навіть для тих, хто не любить повчальні книжки.

8. Роберт Кіосакі
«Багатий тато, бідний тато»

Автор Роберт Кіосакі – американський письменник, бізнесмен та інвестор – досліджує відмінності в моральних і матеріальних пріоритетах різних соціальних груп і ділиться порадами, як досягти фінансової свободи та вирватися з корпоративної рутини.

9. Роберт Кіосакі, Шерон Л. Лектор
«Квадрант грошового потоку»

Книжка розглядає фінансові потоки та способи їх контролю, щоб спрямувати гроші у свій гаманець. Вона також пояснює різні світогляди людей. Якщо хочете змінити свій фінансовий курс на краще, прочитайте цю книжку.

10. Джордж Клейсон
«Найбагатший чоловік у Вавилоні»

Книжка є збіркою оповідань, які розкривають принципи заробітку та збереження грошей, спираючись на мудрість тисячоліть. Вона подає матеріал через історії-притчі, що висвітлюють сім основних уроків багатства. Це відмінний приклад книжки з фінансової грамотності для початківців, яка зацікавить кожного.

11. Джеймс МакКенна, Джанін Глайста, Метт Фонтейн
«Як перетворити \$100 на \$1 000 000. Заробляй! Зберігай! Інвестуй!»

Якщо ви ще не впевнено почуваетесь у фінансових питаннях, ця практична і захоплива книжка може стати вашою мотивацією, щоб нарешті навести лад у своїх фінансах.

12. Марина Хмеловська, Олексій Просекін
«Щедрість – причина багатства»

Цю книжку українських авторів ви не знайдете у типових списках літератури про фінансову грамотність. Вона не обіцяє швидкого збагачення, а пропонує глибші знання, які можуть змінити ваше ставлення до грошей і життя. Якщо ви вірите в принцип «Що посієш, те й пожнеш», ця книжка для вас.

13. Бодо Шефер
«Пес на ім'я Мані, або Абетка грошей»

Книжка навчає поліпшувати фінансовий стан, розглядаючи гроші як інструмент для збільшення прибутку через розумні інвестиції. Автор дає практичні поради щодо заощаджень, інвестування в пасивний дохід і диверсифікації. Також наголошує на важливості позитивного ставлення до грошей і дисциплінованих фінансових звичок.

14. Бодо Шефер
«Шлях до фінансової свободи»

Ця книжка – чітка покрокова інструкція до фінансової стабільності та фінансової незалежності. Автор наголошує на важливості досягнення такого рівня добробуту, де гроші перестають бути головною метою.

ЗМІСТ

§ 9. Як ефективно керувати особистими фінансами та заощадженнями	80
Тема 3. Банківський рахунок і платіжна картка. Оплата товарів і послуг	90
§ 10. Що таке банківський рахунок, банківська картка та навіщо вони людям	90
§ 11. Ера цифрового банкінгу: які технології змінили банківську індустрію	101
Тема 4. Фінансове шахрайство та безпека	115
§ 12. Як не стати жертвою шахраїв	115
Тема 5. Вибір особистої форми зайнятості	125
§ 13. Що потрібно враховувати при виборі особистої форми зайнятості.	125
Тема 6. Податкова культура	137
§ 14. Чому потрібно платити податки	137
§ 15. Як обраховують податки та які наслідки їх несплати	146
Тема 7. Культура благодійності.	156
§ 16. Новий стиль життя – сила доброти: як благодійність змінює світ	156
§ 17. Узагальнення: експертиза фінансової грамотності.	168
<i>Книжковий банк . . . . .</i>	<i>178</i>